

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ผลกระทบจากนาุ้งต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา
และอำเภอั่วไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดย

สียงศ์ ธรรมชาติ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2534

Reprot

on

**The Impact of shrimp Farms on Social and Cuture : A Case Study at
Amphoe Ranode, Songkhala, and Amphoe Hua Sai, Nakhorn Srithammarat**

by

Suebpong Thammachat

**Support for this research project was provided by Office of
National Culture Commission**

B.E 2534

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องผลกระทบจากนาุ้งต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในสองอำเภอนี้เมื่อมีการทำนาุ้งทางด้านสังคมในแง่เศรษฐกิจโดยรวมรายได้สูงขึ้น แต่มีอยู่ส่วนหนึ่งที่เป็นหนี้สินอันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ อาชีพเปลี่ยนจากการทำนาไปเป็นอย่างอื่นเสียส่วนมาก การศึกษามีสภาพดีขึ้น มีความตื่นตัวทั้งการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาและศึกษาหาความรู้ในชีวิตประจำวัน การสัมพันธ์ในสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปทั้งระหว่างบุคคลและบุคคลกับองค์กรต่าง ๆ หน้าที่ของบุคคลเปลี่ยนแปลงไป เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การย้ายถิ่นที่อยู่มีอยู่บ้างเพื่อความเหมาะสมในอาชีพ สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้ง ดิน น้ำ อากาศ วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป การแต่งกายเป็นแบบทันสมัยทรูทรากินอาหารเพิ่มมีปริมาณมากขึ้น นิยมเครื่องดื่มประเภทต่าง ๆ และรับประทานอาหารนอกบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น การนันทนาการเปลี่ยนแปลงไปจากการดูโทรทัศน์บ้าน การเข้าร่วมประเพณี และการพูดคุย เป็นการดูโทรทัศน์ วิดีโอ และเที่ยวสถานบริการกลางคืน สภาพบ้าน รูปแบบเปลี่ยนเป็นแบบสังคมเมือง ประเพณียังเป็นที่นิยมของประชาชนแต่จำนวนผู้เข้าร่วมลดลงไป ประเพณีมีการเปลี่ยนในข้อปลีกย่อย แต่คงหลักการอยู่ จริยธรรมลดลงไปกว่าเดิม.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของหลายท่านและหลายฝ่ายทั้งบุคคล
ในพื้นที่วิจัยและนอกพื้นที่วิจัย

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ รองศาสตราจารย์อุดม หนูทอง
รองศาสตราจารย์ปรีชา ทิชนพงศ์ ที่ให้คำปรึกษาและแนะนำในการดำเนินการวิจัยในเรื่องนี้
ขอขอบคุณผู้ร่วมกลุ่มสนทนา และผู้ให้สัมภาษณ์ในเขตพื้นที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และ
อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ทุกท่านที่ให้ข้อมูลในการวิจัยจนผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์
สรุปผลออกมาได้

ขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ที่พิจารณาให้ได้รับทุนวิจัยของสำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มุ่งให้ทุนวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมในทุกภูมิภาค
ของประเทศไทย

ขอขอบคุณ คุณสมบูรณ์ กบิลพัตร และคุณบุญพา ชูชื่น ผู้คอยเป็นธุระในการดำเนินการวิจัย
จนทำให้การวิจัยลุล่วงด้วยดี

Abstract

The research entitled "The Impact of Shrimp Farming on Society and Culture: A Case of Study at Amphoe Ranode, Songkhla, and Amphoe Huasai, Nakhorn Srithammarat," is a study that reflects the social and cultural change which has occurred in the two districts under study. The results of the study reveal that socially and economically, shrimp farming brought more income to the local people. However, there were cases of the farmers who were indebted due to the changing economic condition and the change from rice farming to other occupations. The level of education was improved; parents were increasingly interested in sending children to acquire education and in educating themselves informally. The relationship among individuals and between individuals and organizations in the society has changed drastically; consequently, new occupational groups for mutual help arose. To a certain degree, migration for occupational purpose occurred. Environmental conditions, whether soil, water, or air, have been affected.

Culturally, modes of dress of the people have also altered. People tended to dress fashionably, consumed more food and assorted drinks, and often dined out. Modern amenities equipped their homes. Patterns of recreations have changed from folk entertainment, engagement in local tradition, or informal discussion to watching television, showing videotape, and enjoying night life. Simple rural lifestyle was replaced with urban life patterns. Traditions were still favored by the people but the number of the people who participated in these traditions significantly decreased. There was a change in the minor details of the traditions, whereas their essence still remained intact. There was a decline in the people's morality.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	4
บทที่ 2 ประวัติความเป็นมา สภาพภูมิศาสตร์และสังคม-วัฒนธรรม ของ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา	6
บทที่ 3 วิเคราะห์ผลกระทบจากนาุ้งต่อสังคม-วัฒนธรรม ในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช	12
ผลกระทบด้านสังคม	13
เศรษฐกิจและอาชีพ	14
การศึกษา	18
ความสัมพันธ์ในสังคม	20
สภาพการย้ายถิ่นที่อยู่	21
สภาพแวดล้อม	22

ผลกระทบต่อวัฒนธรรม	24
การแต่งกาย	25
การกินอยู่	27
เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้	28
นันทนาการ	29
ที่อยู่อาศัย	29
ประเพณี	30
บทที่ 4 สรุปและข้อเสนอแนะ	41
บรรณานุกรม	40
ภาคผนวก	43

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ภาคใต้เป็นภูมิภาคที่มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อาชีพหลักของประชาชนคือการเกษตร ได้แก่ การทำนา ปลูกยางพารา เลี้ยงสัตว์ และการประมง ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของภูมินาถนั้นเอง จึงทำให้ชาวไทยภาคใต้ประกอบอาชีพทางการเกษตรอย่างได้ผล ทำให้รายได้ประชากรโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงตลอดมา และการประกอบอาชีพทางการเกษตรดังกล่าวนี้ยังคงดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

ในช่วงระยะเวลา 4-5 ปี ที่ผ่านมา คนไทยได้รู้จักอาชีพทางการเกษตรแบบใหม่ นั่นคือการทำนาถุ้ง และได้มีการแนะนำ ส่งเสริมการทำนาถุ้ง ในท้องที่ใกล้ชายทะเลทั่วประเทศ โดยทั่วไป เริ่มจากจังหวัดชายทะเลในภาคกลาง เช่น สุทรสาคร สุทรสงคราม สุทรปรารการ และประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น การเลี้ยงกุ้งหรือการทำนาถุ้งทำรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอยู่ในขั้นสูง จึงทำให้มีการลงทุนทำนาถุ้งมากขึ้น แม้จะต้องลงทุนด้วยเงินจำนวนมากก็ตาม ผู้ประกอบการก็ต้องยอมด้วยหวังผลกำไรที่ได้รับ การทำนาถุ้งได้ขยายวงกว้างมาสู่ภาคใต้ ในระยะเวลาอันรวดเร็ว บรรดาผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและพอจะมีเงินลงทุนได้ ก็จะทำนาถุ้งกันเพื่อผลทางรายได้ดังกล่าว การทำนาถุ้งจะให้ผลในระยะเวลา 4-6 เดือน ดังนั้นความนิยมในการเกษตรการเลี้ยงกุ้งจึงมีผู้ประกอบการมากขึ้นอย่างรวดเร็ว สังเกตได้จากสองฝากถนนใหญ่ของจังหวัดแถบชายทะเลภาคใต้จะมีนาถุ้งโดยทั่วไป เช่น ชุมพร นครศรีธรรมราช และสงขลา เป็นต้น

การทำนาถุ้งเป็นอาชีพการเกษตรที่เพิ่มรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอย่างเป็นที่พอใจยิ่ง ผู้เลี้ยงกุ้งในระยะแรก ๆ ในจังหวัดภาคใต้ต่างมีฐานะทางเศรษฐกิจดีเพราะรายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ขณะนี้การทำนาถุ้งมีความผันแปรไปบ้างคือมีข่าวการขาดทุนของผู้ประกอบการอาชีพนี้บ้างแล้วและมีบางรายถึงกับต้องล้มละลายถูกยึดทรัพย์สินที่จำนองไว้กับธนาคาร นอกจากนี้ยังปรากฏว่าการทำนาถุ้งยังมีผลกระทบต่อผู้มีอาชีพทำนา มีการร้องเรียนว่านาถุ้งเป็นเหตุให้ทำนาไม่ได้เพราะน้ำเค็มและน้ำเสีย และที่สำคัญอีกประการหนึ่งจะพบว่านาถุ้งมีผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงด้วย

ท้องที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นท้องที่ที่มีนาุ้งอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะบริเวณนี้ยู่ติดชายทะเลเหมาะในการทำการเกษตรลักษณะนี้และขณะนี้ได้เกิดสิ่งสืบเนื่องมาจากการทำนาุ้งหลายประการเป็นระยะ ๆ เช่น การร้องเรียนเรื่องน้ำเสียและน้ำเค็มทำนาไม่ได้ น้ำเสียทำให้นาุ้งตาย เจ้าของนาุ้งถูกผู้ซื้อกุ้งโกงเงิน และสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น

ด้วยการทำนาุ้งในเขตสองอำเภอสองจังหวัดดังกล่าวมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมหลายประการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเพื่อหาคำตอบว่าการทำนาุ้งในเขตท้องที่ดังกล่าวมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมด้านไหน อย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาวางแผนในการพัฒนาสังคม และวัฒนธรรมในเขตท้องที่สองอำเภอนี้หรือเขตพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบจากนาุ้งต่อสังคมและวัฒนธรรมในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาผลกระทบคือ

1.1 สังคม เช่น เศรษฐกิจและอาชีพ การศึกษา การเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ สิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคมและบุคคล

1.2 วัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การกินอยู่ เทคโนโลยี(เครื่องมือเครื่องใช้) การนันทนาการ ที่อยู่อาศัย และจริยธรรม

2. ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

ขอบเขตพื้นที่คือ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีฯ

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง แหล่งข้อมูล ได้แก่ พื้นที่ทำนาทุ่ง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชาวบ้านผู้ประกอบการ ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่ ชำราชการครู ตำรวจ พระภิกษุ พัฒนาการ นักปกครอง และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2. การสร้างเครื่องมือ สร้างแบบสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) และสร้างแบบสัมภาษณ์ตามขอบเขตเนื้อหา โดยการจัดเสวนาระหว่างกลุ่มชาวบ้าน ผู้ประกอบการ ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่ กลุ่มผู้วิจัย และนักวิชาการอื่น ๆ

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ใช้วิธีสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

ในการสนทนากลุ่มจะคัดเลือกบุคคลจากกลุ่มเป้าหมายในเขตพื้นที่ละ 4 กลุ่ม การจัดสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิธีหนึ่ง ใช้วิธีคัดเลือกบุคคลกลุ่มเป้าหมายตามแบบคัดเลือก เพื่อคัดเลือกเข้ากลุ่ม ในการคัดเลือกจะคงเหลือกลุ่มละ 7-8 คน เมื่อได้กลุ่มที่ต้องการก็กำหนดนัดการสนทนากลุ่มขึ้น ในการสนทนาผู้วิจัยจะคุมประเด็นให้สอดคล้องกับขอบเขตของการวิจัย แต่จะไม่ทำให้ผู้สนทนาเกิดความรู้สึกว่าถูกขัดจังหวะ ในการสนทนากันจะทำให้ได้ข้อมูลตรงตามสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด ในระหว่างการสนทนาจะมีการอัดเทปตลอด ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบ ผู้สนทนาอายุระหว่าง 30-60 ปี ประกอบการระหว่าง มกราคม 2534-ธันวาคม 2534

3.2 สัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์จะใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น กลุ่มเป้าหมาย ชาวบ้านผู้ประกอบการ ชำราชการฝ่ายต่าง ๆ ภิกษุ และชาวบ้านทั่วไป

4. การจัดการทำข้อมูล

4.1 นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้

4.2 สรุปข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหาแต่ละประเด็น

5. วิเคราะห์ เสนอผลงานวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อทางราชการในการกำหนดแผนในการทำนากุ้งเพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในด้านการให้ความรู้แก่บุคคลในพื้นที่ ในการเตรียมตัวรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ณรงค์ ณ เชียงใหม่ มลพิษสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2525)
สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ หากสิ่งแวดล้อมแปรเปลี่ยนไป ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย มลพิษสิ่งแวดล้อมนับว่ามีความสำคัญมาก มลพิษอาจเกิดจากการอุตสาหกรรม การเกษตร และสาเหตุอื่น ๆ อีกหลายประการซึ่งล้วนแต่มีผลต่อปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย และแหล่งประกอบอาชีพ หากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ชีวิตในสังคมย่อมประสบความยุ่งยากเพราะมลพิษดังกล่าวมีผลกระทบต่อสุขภาพและวัฒนธรรมของสังคม ถ้าสิ่งแวดล้อมเหมาะสมสมควรเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมย่อมจะดีตามไปด้วย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เอกสารการสอนชุดสิ่งแวดล้อม(Environmental Health) (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2532)

สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มิผลต่ออนามัยของประชากรในแต่ละท้องถิ่น หากท้องถิ่นใดสิ่งแวดล้อมไม่เป็นพิษหรือแปรเปลี่ยนไปในทางที่ดี ย่อมจะส่งผลให้ท้องถิ่นนั้น ๆ มีความสุขสบาย ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดีโดยทั่วกัน หากสิ่งแวดล้อมไม่ดีสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชนย่อมมีปัญหาและต้องคุณภาพลงไป

ยิ่งยศ ศรีเจริญ ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน และน้ำ ต่อชีวิต ในวารสารสิ่งแวดล้อม 13 พ.ศ. 2532 สิ่งแวดล้อมฉบับพิทักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น ของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน

ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน และน้ำในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มาก ต่อมามีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทำให้ความสมบูรณ์ของ

ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงไป บางแห่งทำให้เกิดภาวะแห้งแล้ง ไม่มีน้ำใช้ในการเพาะปลูก การที่จะให้ทรัพยากรธรรมชาติเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้ดังเดิมนั้น จะต้องพยายามฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ร่วมกันทั้งฝ่ายเอกชนและราชการ

สมชัย วิจิจน์ทรัพย์ สาเหตุการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบจากการสูญเสีย ในวารสารสิ่งแวดล้อม 13 พ.ศ. 2532 สิ่งแวดล้อมฉบับพิเศษทรัพยากรท้องถิ่น ของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติเกิดจากสองสาเหตุใหญ่ คือ การสูญเสียที่เกิดจากธรรมชาติ และการสูญเสียที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ การสูญเสียที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์นับว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุดและทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง การจะให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่และให้ประโยชน์แก่มนุษย์ได้มากที่สุดนั้น สมาชิกในสังคมจะต้องมีความรู้สึกนึกคิดและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ก็คงให้ประโยชน์แก่มนุษย์ได้ตลอดไป

อมร รักษาสัตย์ การแก้ไขสิ่งแวดล้อมเป็นนิมิตทางด้านการจัดการระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ในวารสารสิ่งแวดล้อม 13 พ.ศ. 2532 สิ่งแวดล้อมฉบับพิเศษทรัพยากรท้องถิ่น ของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สิ่งแวดล้อมเป็นพิษในปัจจุบันสืบเนื่องมาจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และการกระทำที่ไม่รับผิดชอบต่อสังคมของมนุษย์ การแก้ไขสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอาจทำได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้วิชาการด้วยการศึกษาระดับความเป็นพิษและหาทางแก้ไข การกวดขันเอาใจใส่ของฝ่ายบริหาร และการตรากฎหมายออกใช้บังคับเพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย "สังคมและวัฒนธรรม" (2531) สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หล่อหลอมมนุษย์ให้ออกมาในลักษณะต่างๆ กัน สังคมหนึ่งๆ จะมีสถาบันสำคัญคือครอบครัว การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและศาสนา ในด้านวัฒนธรรม เช่น ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ศิลปกรรม และสิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น การดำรงอยู่อย่างปกติของสังคมนั้น สถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมจะต้องมีความสอดคล้องประสานกันตลอดเวลา

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมา สภานุมิศาสตร์ และสังคมวัฒนธรรม ของอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

เขตแดนของสองอำเภอที่วิจัยนี้เป็นผืนแผ่นดินติดต่อกัน โดยมีคลองแดนเป็นเขตแบ่ง
ตั้งนั้นสิ่งต่างๆ ของดินแดนสองอำเภอก็มีความใกล้เคียงกันมาก เพื่อความรู้และความเข้าใจ
ในท้องถิ่นที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยจึงศึกษาประวัติความเป็นมา สภานุมิศาสตร์ และสังคม-วัฒน-
ธรรมของสองอำเภอดังนี้

1. อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1 ประวัติความเป็นมา* อำเภอหัวไทรเมื่อก่อนเรียกว่า อำเภอพังไกร ตั้ง
ที่ว่าการอำเภอเมื่อ พ.ศ.2447 (สมัยรัชกาลที่ 5) ที่หมู่ที่ 1 ตำบลเขาพังไกร นายอำเภอ
คนแรกคือหลวงจันตจุธารักษ์ (ก้าน สีวายุวิโรจน์) ครั้นต่อมา พ.ศ.2460 (รัชกาลที่ 6)
สมัยที่หลวงสิทธิธรรม (ชาว ณ นคร) เป็นนายอำเภอ ที่ว่าการอำเภอได้ย้ายไปตั้งที่หมู่ที่ 1
ตำบลหัวไทร และเปลี่ยนชื่อตามที่ตั้งคือ "อำเภอหัวไทร" ต่อมาพ.ศ.2467 ถูกลดฐานะลง
เป็นกิ่งอำเภอหัวไทร ขึ้นตรงต่ออำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2480 ได้รับการ
ยกฐานะให้เป็นอำเภอเช่นเดิม มีนายภาค ศรีสุวิทย์ เป็นนายอำเภอและย้ายที่ว่าการ
อำเภอไปตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 8 ตำบลหัวไทร ซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน ที่ตั้งที่ว่าการ
อำเภอดังกล่าวนี้เดิมเป็นที่ตั้งของวัดหัวไทรและวัดหัวไทรได้ย้ายไปอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลหัวไทร
อำเภอหัวไทร เมื่อยกฐานะเป็นอำเภอแบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตำบล คือหัวไทร ทรา
ยขาว ท่าซอม เขาพังไกร แหลม หน้าสตน บ้านราม และบางนบ ต่อมามีการแบ่งแยกตำบล
เพิ่มขึ้นอีก 3 ตำบลเพื่อความสะดวกและง่ายในการปกครอง คือ รามแก้ว ควนชะลิก และ
เกาะเพชร ปัจจุบันอำเภอหัวไทรจึงประกอบด้วยอำเภอต่าง ๆ รวม 11 ตำบล แต่ละ
ตำบลมีกำนันเป็นหัวหน้าในการปกครอง อำเภอหัวไทรเป็นอำเภอที่ขึ้นอยู่กับจังหวัดนครศรี
ธรรมราช

---

* ข้อมูลบางส่วนจากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา พ.ศ.
2529 เล่ม 10 หน้า 4061.

1.2 สภาพภูมิศาสตร์ อำเภอหัวไทรตั้งอยู่ติดชายทะเลภาคใต้ฝั่งตะวันออก อยู่ตอนล่างสุดของจังหวัดนครศรีธรรมราช อาณาเขตทิศเหนือจดอำเภอปากนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทิศตะวันออกจดอำเภอเวียงชัยภูมิ จังหวัดสงขลา ทิศตะวันตกจดอำเภอชะอวดและอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และทิศตะวันตกเฉียงใต้จดอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อำเภอหัวไทรมีเขตแดนติดต่อกับสองจังหวัดคือ พัทลุงและสงขลา อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 62 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 455 ตารางกิโลเมตร

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของอำเภอหัวไทรเป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ตอนกลางเป็นเนินเล็ก ๆ น้อย ๆ ลาดต่ำลงด้านข้างมีลักษณะเป็นหลังเต่า ทิศตะวันตกลาดต่ำลง ไปเป็นที่ลุ่มที่มีน้ำขังตลอด เรียกว่า "พรุ" มีป่าไม้เสม็ด น้ำเปรี้ยว ทำนาไม่ได้ผล ด้านตะวันออกค่อย ๆ ลาดต่ำลง ไปจดอำเภอเวียงชัยภูมิ มีต้นมะพร้าวปลูกไว้ตลอดแนว ด้านตะวันตกเฉียงเหนือมีเทือกเขาพระบาทและเขาน้อย ติดต่อกันยาวประมาณ 10 กิโลเมตร เป็นเขตแบ่งระหว่างอำเภอหัวไทรกับอำเภอเชียรใหญ่ เมื่อก่อนนี้เทือกเขามีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นต่อมามีการทำไร่เลื่อนลอย ทำให้มีต้นไม้น้อย และบางส่วนของยอดหินลูกรังเอาไปถมถนน สภาพของภูเขาจึงกลายเป็นพื้นที่ราบตามลาดับ แม่น้ำปากนังไหลผ่านอำเภอหัวไทรเป็นส่วนที่แยกที่ตำบลปากแพรก อำเภอปากนัง แม่น้ำช่วงนี้กว้างน้อยกว่าช่วงที่ไหลผ่านอำเภอปากนัง และไหลผ่านอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ไปลงทะเลสาบสงขลา ความยาวช่วงที่ไหลผ่านระยะทาง 35 กิโลเมตร อากาศโดยทั่วไปไม่ร้อนและไม่หนาว อุณหภูมิ 16.9-37.3 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนประมาณ 885.97 มิลลิเมตรต่อปี ทรัพยากรที่สำคัญ คือ ไม้เสม็ดและปลาน้ำจืด

1.3 สังคมและวัฒนธรรม อำเภอหัวไทรมีประชากรทั้งสิ้น 79,074 คน (พ.ศ. 2534) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนหนึ่งนับถือศาสนาอิสลามซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งทะเล อาชีพหลักคือ ทำนา รองลงมาการประมง ปลูกพืชอื่น ๆ และเลี้ยงสัตว์ มีการทอผ้าที่บ้านบ่อโพง บ้านรามแก้ว และบ้านโคกสูง เป็นการทอผ้าลักษณะเดียวกับผ้าเกาะยอ ในด้านการศึกษา(พ.ศ. 2534) ปรากฏว่ามีโรงเรียนประถมศึกษา 49 โรงเรียนมัธยมศึกษา 5 โรงเรียนโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ 2 โรงเรียนด้านศาสนาและความเชื่อมี วัด 33 วัด มัสยิด 7 แห่ง ศาลเจ้าจีน 3 แห่ง วัฒนธรรมชาวอำเภอหัวไทรเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน ไทย-จีน เป็นส่วนใหญ่ มีวัฒนธรรมมุสลิมอยู่ส่วนน้อย วัฒนธรรมการเล่นที่สำคัญได้แก่ หนังตะลุง โนรา (มโนห์รา) และเพลงบอก ประเพณีสำคัญได้แก่ สงกรานต์ สารท(เดือนสิบ) ทำบุญเข้าพรรษา

ออกพรรษา และลอยกระทง ทรัพยากรที่มีการซื้อขายกัน ได้แก่ ข้าวสาร กุ้งแห้ง ปลาแห้ง กะปิ กุ้ง กะปิปลา และ ไม้เสรม็ด

การติดต่อกับต่างอำเภอและจังหวัดในปัจจุบันสะดวกรวดเร็ว เนื่องจากมีถนนเชื่อมต่อกันหลายสาย ได้แก่สาย หัวไทร-ปากนัง หัวไทร-เชียรใหญ่-นครศรีธรรมราช และ หัวไทร-สงขลา รถโดยสารมีทั้งรถโดยสารประจำทาง รถรับจ้างประจำทางทั้งแท็กซี่และสองแถว นอกจากนี้ยังมีการติดต่อและเดินทางทางน้ำโดยใช้เรือในแม่น้ำปากนังซึ่งเชื่อมติดต่อกันหลายอำเภอคือ หัวไทร ปากนัง เชียรใหญ่ และชะอวด คลองแดนเป็นคลองที่แบ่งเขตแดนระหว่างอำเภอหัวไทรกับอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา คลองสายนี้เป็นเส้นทางคมนาคมที่ชาวอำเภอหัวไทรและชาวระโนดใช้ร่วมกันและเป็นคลองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของประชาชนทั้งสองอำเภอ

2. อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

2.1 ประวัติความเป็นมา* อำเภอระโนดในปัจจุบันอดีตเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอสทิงพระ(เมืองพัทลุงเก่า) ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 18 เมืองสทิงพระมีความเจริญมากขึ้นได้ขยายชุมชนออกไปอยู่โดยรอบทะเลสาบสงขลา และริมทะเลหลวง ทั้งในเขตอำเภอสทิงพระและระโนด ทำให้เกิดเมืองขนาดเล็กขึ้นมาเมืองหนึ่ง คือเมืองนังยาง อยู่ทางทิศเหนือของสทิงพระ บริเวณใกล้คลองระโนดเป็นที่ลุ่มมีบึงหนองเชื่อมติดต่อกันเป็นเส้นทางเดินเรือสู่นครศรีธรรมราช โดยผ่านออกทางคลองอู่ตะเภา ในสมัยอยุธยาตอนปลายบริเวณนี้ยังเป็นที่ลุ่มลึกเรียกในภาษาถิ่นว่า "ทอน" ปรากฏหลักฐานในเรื่องประทวนตราให้แก่พระครูอินทโมฬี^๕ สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอน 2 ตำราพระเพลาวัตเขียนบางแก้ว พ.ศ. 2242 ว่า "แลเมืองสงขลาไซร์ แต่ก่อนเป็นจังหวัดปากน้ำเมืองพัทลุง แลครั้นโปรดเกล้าให้พระวิไชยศรีออกไปอยู่รักษาเมืองสงขลา แลทอน โนดต่อแคนาด้วยที่เก้ารวางฝ่ายท่าตะวันตกเมืองพัทลุงนั้นก็ให้มาขึ้นแก่เมืองสงขลา ๆ นั้นก็ให้มาขึ้นแก่เมืองนคร" ข้อความในเพลงตอนนี้ชี้ให้เห็นว่าบริเวณคลองระโนดเป็นทอน คือ ที่ลุ่มและคลองระโนดเป็นเขตกันฝากคลองทิศเหนือและทิศใต้ ปัจจุบันคลองระโนดก็ยังเป็นเขตแดนแบ่งอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา กับอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

* ข้อมูลบางส่วนจากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา พ.ศ. 2529 เล่มที่ หน้า 3030-3031.

สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2367-2394) มีหลักฐานในศิลาจารึก วัดพระเชตุพนฯ กล่าวถึงระโนตด้วยว่า "เมืองพัทลุงเดิมเป็นเมืองตรี ยกเป็นเมืองโท ผู้ครองเมืองชื่อออกญาแก้วโกโรพพิชัยภักดี บดินทรเดโชชัย อภัยพิริยะพาหะ ถือศักดินา 5,000 เมืองที่ขึ้นพัทลุงคือ เมืองศขรราชา เมืองปะเหลียนญ เมืองชรัต เมืองสัทัง เมืองพะโค เมืองระโนตขึ้นกับนครศรีธรรมราช" แสดงว่าในรัชกาลที่ 3 เมืองระโนตขึ้นกับนครศรีธรรมราช

สมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2402 ปรากฏหลักฐานเป็นข้อความที่พระยาสงขลา (บุญสังข์) เกษัตริย์บรรดาผู้นำแคว้นต่าง ๆ ไปช่วยสร้างพลับพลาไว้เสด็จที่บ้านแหลมทรายมีอำเภอต่าง ๆ เช่น วังชิง พะตง เขารำ รัตภูมิ พะวง สะทิงพระ พะโคะ และระโนต เป็นต้น แสดงว่าในรัชกาลที่ 4 ระโนตขึ้นกับสงขลา

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2438 พระวิจิตรวราสารักษ์ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการ เมืองสงขลาและพัทลุง ไปตรวจระโนต ได้รายงานถึงเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยว่า "วันที่ 6 พฤศจิกายนระโนตต่อแดนกับเมืองนครคนละฟากลำคลอง"

ในรายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) ของพระยาสุโขทัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลกล่าวว่าคลองระโนตเป็นที่ลุ่มลึกและมีข้างป่ามาก ดังข้อความว่า

เมื่อกลางปีศก 116 ข้างในคลองระโนตตายระบาทว์ประมาณ 60 ตัว จับลูกข้างได้ 5 ตัว แต่เลี้ยงไว้ไม่รอดล้มเสีย 5 ตัว ที่ข้างในคลองระโนตตายลงครั้งนี้ ราษฎรมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะข้างเหล่านี้รังแกเรือ รังแกคน แลทำอันตรายข้าวในนาอยู่เสมอ ๆ ข้าหลวงเทศาภิบาลเมื่อไปตรวจราชการทางคลองระโนต ก็ได้ถูกแจวเรือหนีข้าง 2 ครั้ง ที่ตรงไหนเป็นที่น้ำตื้นเป็นทางข้างข้าม เรือไปมากก็จำเกาะไปติดอยู่ตรงนั้นเสมอ ไปจอดคอยข้างเปนที่น้ำกล้วมาก ตั้งแต่กรมการอำเภอพังไกร ชุดตรงนั้นเสียแล้ว ราษฎรที่เดินไปมาก่อยหายความเดือดร้อนลงไปมาก

จากข้อความในรายงานชี้ให้เห็นถึงอาชีพสำคัญของชาวระโนตก็คืออาชีพทำนา และแสดงให้เห็นถึงอำเภอหัวไทร (เดิมชื่ออำเภอพังไกร) ว่าอยู่ต่อเขตกับอำเภอระโนตโดยมีคลองระโนตเป็นเขตแบ่ง

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจัดการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาลเมืองระโนดถูกยุบเป็นกิ่งอำเภอระโนดขึ้นกับอำเภอปะทิว แบ่งการปกครองออกเป็น 10 ตำบล คือ ระโนด ท่าบอน ปากแตระ ระวะ พังยาง บ่อตรู วัดสัน โรง เชียงแส และเกาะใหญ่ โดยถือเอาคลองระโนดเป็นเขตแบ่งระหว่างนครศรีธรรมราชกับสงขลา ในพ.ศ.2467 สมัยรัชกาลที่ 6 กิ่งอำเภอระโนดได้ยกฐานะเป็นอำเภอระโนด และมีตำบลเพิ่มขึ้นอีก 3 ตำบล รวมเป็น 13 ตำบล คือตำบลคลองแดน ตำบลบ้านใหม่ (โอนมาจากอำเภอพังไกร จังหวัดนครศรีธรรมราช) และตำบลตะเคียน (โอนมาจากอำเภอดูทร จังหวัดพัทลุง) เดิม "ระโนด" ใช้ ต สะกด ทางราชการเปลี่ยนเป็น "ระโนด" ใช้ ด สะกด เมื่อพ.ศ.2505 พ.ศ.2521 ทางราชการเห็นว่าอำเภอระโนดมีอาณาเขตกว้างขวางจึงแยกตำบลโรง ตำบลเชียงแส และตำบลเกาะใหญ่ ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอกระแสดินห์ ครั้นพ.ศ.2525 ทางกระทรวงมหาดไทยได้แยกตำบลตะเคียน ออกเป็น 2 ตำบล คือตำบลตะเคียน และตำบลบ้านขาว ดังนั้นระโนดจึงมีตำบลทั้งหมด 11 ตำบล

บริเวณอำเภอระโนดในอดีตมีการติดต่อสัมพันธ์กับต่างอำเภอและต่างจังหวัดโดยอาศัยคลองระโนดเป็นเส้นทางเดินเรือ เพราะคลองระโนดเชื่อมต่อกับคลองและทะเลสาบทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง หลักฐานโบราณที่พบยืนยันว่าบริเวณนี้เป็นชุมชนเก่า คือ เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องมือเครื่องใช้สมัยโบราณกระจายอยู่โดยทั่วไปทุกตำบล โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาจีนศิลปะ สมัยราชวงศ์เซ็ง ราชวงศ์เหม็ง ราชวงศ์ซ้อง และราชวงศ์ถัง มีอยู่ไม่น้อย ที่ซากเรือล่มปากกระวะตำบลท่าบอนพบเป็น 1,000 ชิ้น

วัตถุโบราณและศิลปะวัตถุที่พบยังแสดงให้เห็นว่าประชาชนบริเวณนี้นับถือพุทธศาสนา ทั้งหินยานและมหายาน และศาสนาพราหมณ์ ในด้านความเชื่อ ประเพณี และภาษานั้นเป็นลักษณะประสมประสาน จีน อินเดีย และเขมร แสดงว่ามีความสัมพันธ์กับชนชาติดังกล่าวนี้มาช้านาน

ระโนดปัจจุบัน (พ.ศ.2534) มีเนื้อที่ประมาณ 784,133 ตารางกิโลเมตร หรือ 490,083 ไร่ มีประชากร 80,492 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล (63 หมู่บ้าน) คือ ระโนด ตะเคียน บ้านขาว คลองแดน บ้านใหม่ แดนสงวน ท่าบอน ปากแตระ ระวะ พังยาง บ่อตรู และวัดสัน การคมนาคมไปมาสะดวกมีถนนเชื่อมต่อกับอำเภอระโนด กับกิ่งอำเภอกระแสดินห์ อำเภอสทิงพระ และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังมีการคมนาคมทางน้ำ ในคลองแดนด้วย

2.2 สภาพภูมิศาสตร์ ระโนดเป็นที่ราบอยู่ระหว่างทะเลสาบสงขลา กับฝั่งทะเลอ่าวไทย ทางตะวันออกเป็นที่ราบสูงเกิดจากแนวสันทรายค่อยๆ ลาดต่ำไปทางทางทิศตะวันตก บริเวณใกล้ทะเลสาบเป็นที่ลุ่มลึก มีคลองสายเล็ก ๆ ไหลลงทะเลสาบสงขลา ดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว คลองระโนดไหลผ่านเขตสุขาภิบาล ประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่นทั้งสองฝั่ง น้ำจะท่วมทุกปี เมื่อถึงฤดูฝน สภาพพื้นที่ของระโนดจึงเหมาะในการทำนาและระโนดเป็นแหล่งผลิตข้าวสำคัญของจังหวัดสงขลา พืชที่ปลูกมากของอำเภอ้นอกจากข้าวคือ ตาล โคนด

2.3 สังคม-วัฒนธรรม อำเภอระโนดมีประชากร 80,492 คน (พศ.2534) ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ส่วนน้อยนับถือศาสนาอิสลาม ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา การปลูกพืชอื่น ๆ การประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม และการเลี้ยงสัตว์ อาชีพการค้าขายมีอยู่ส่วนน้อย การคมนาคมสะดวกมีถนนเชื่อมต่อกับอำเภอต่างๆ และคลองเดินเรือตลอดปี วัดในอำเภอระโนดมีอยู่จำนวนมากที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เช่น วัดหน้าเมือง วัดเค็ง (วัดหัวเค็ง) วัดเจดีย์งาม วัดสี่หยง วัดเคี้ยว (วัดวารีปาโมกข์) วัดศาลาธรรม วัดจาก วัดกระวี (วัดกาหรี หรือวัดตระพังตรุ) เป็นต้น

โรงเรียนประถมศึกษาที่มีกระจายโดยทั่วไปในท้องที่ตำบลต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 46 โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา 5 โรงเรียน เนื่องจากประชาชนเชื้อชาติไทย จีน และมลายู วัฒนธรรมจึงมีหลากหลายและมีรูปแบบต่างกันไปบ้าง ประเพณีสำคัญของชาวระโนด ได้แก่ ประเพณีโลกพระ (ทำบุญออกพรรษา) ประเพณีสารท(เดือนสิบ) และประเพณีสังกรานต์ มหรสพและการละเล่นเป็นที่นิยม ได้แก่ หนังตะลุง มโนห์รา และเพลงบอก

บทที่ 3

วิเคราะห์ผลกระทบจากนาุ้งต่อสังคม-วัฒนธรรม

ในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

เมื่อก่อนชาวอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และชาวอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมาได้แก่ การประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม เลี้ยงสัตว์ และการค้าขาย สภาพภูมิศาสตร์ของสองอำเภอนี้เหมาะในการปลูกข้าวและข้าวเป็นพืชที่สำคัญที่ปลูกกันมาเป็นเวลานานแล้ว เพราะสองอำเภอนี้มีผลผลิตข้าวสูงและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทั้งหมกและในน้ำจึงถือว่า เป็นอู่ข้าวอู่น้ำของจังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช

ครั้นประมาณ 5-6 ปีมานี้อาชีพใหม่ของชาวระโนด จังหวัดสงขลา และชาวอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช นั่นคืออาชีพ "การเลี้ยงกุ้ง" การเลี้ยงกุ้งในระยะแรกเริ่มจากการเลี้ยงแบบธรรมชาติคือขุดบ่อให้น้ำไหลเข้าลูกกุ้งจะเข้าไปเอง ผู้เลี้ยงกุ้งที่เริ่มต้นการเลี้ยงแบบนี้กล่าวว่าลงทุนน้อยเพราะไม่ต้องทำอะไรมาก แต่ผลที่ได้เป็นที่พอใจ เมื่อก่อนเลี้ยงกุ้งแซบวัยและก้ามกราม ทางราชการคอยให้การส่งเสริมและสนับสนุน ต่อมามีการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำบริเวณชายฝั่งทะเลทั้งในเขตอำเภอระโนด และอำเภอหัวไทร ปรากฏว่ามีการลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำกันจำนวนมาก เพราะมีรายได้สูงกว่าการประกอบอาชีพอื่น ๆ ผู้เลี้ยงจำนวนมากมีฐานะร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งมีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และมีขนาดเล็ก ในกรณีขนาดใหญ่จะมีการประกอบการด้านนี้ครบวงจรตั้งแต่ผลิตลูกกุ้ง อาหารกุ้ง และจำหน่ายกุ้ง บางรายมีการประกอบด้วยการได้รับทุนสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ แต่เมื่อจำหน่ายกุ้งจะต้องจำหน่ายแก่ผู้สนับสนุนเท่านั้น และรายได้ที่ประกอบการอิสระก็มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งสองอำเภอ ผลจากการเลี้ยงกุ้งในภาพรวมนั้นส่งผลให้ผู้ประกอบการมีรายได้สูง และทำให้ประเทศมีรายได้จากการจำหน่ายกุ้งมีละหมื่น ๆ ล้านบาท ด้วยเหตุที่มีรายได้สูงจากการเลี้ยงกุ้งหรือทำนาุ้งนี้เอง ชาวอำเภอระโนด และชาวอำเภอหัวไทร ที่มีที่ดินอยู่ไม่ไกลจากทะเลนั้นก็เลิกทำนาข้าวหันมาทำนาุ้งกันเสียส่วนใหญ่ บางรายไม่มีที่ดินของตนเองก็เช่าที่ดินด้วยคิดว่าได้จับกุ้งขายสองสามครั้งก็กำไรแล้ว บริเวณที่ทำนาุ้งในอำเภอระโนด คือตำบล ท่าบอน ปากแตระ ระวะ คลองแตน และระโนด อำเภอหัวไทร ได้แก่ตำบลหัวไทร ทวายขาว หน้าสตน บางนบ แผลม เกาะเพชร และบ้านราม

เมื่อการเลี้ยงกุ้งมีมากตลอดแนวฝั่งทะเลอำเภอระโนด และอำเภอหัวไทร สิ่งต่างๆ ก็เข้ามาพร้อมกันมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนในสองอำเภอนี้ก็เกิดขึ้น กล่าวได้ว่านากุ้งมีผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรมในบริเวณนี้ ผลกระทบบางอย่างส่งผลในทางที่ดีขึ้น และบางอย่างส่งผลในทางไม่ดีต้องคิดหาวิธีปรับปรุงแก้ไขกันต่อไป เพื่อความสมดุลของสังคมวัฒนธรรมของสองอำเภอนี้ จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ซึ่งดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคม 2534 - ธันวาคม 2534 วิเคราะห์ผลกระทบได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านสังคม

สังคม หมายถึง การที่บุคคลมาอยู่ร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนกระทั่งจำนวนมากเป็นแสนเป็นล้าน ในการอยู่ร่วมกันนั้นจะมีกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติร่วมกัน มีวัฒนธรรมด้านต่างๆ ร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กันโดยตลอดไม่ว่าระหว่างบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือกลุ่มบุคคล กับกลุ่มบุคคล ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง กล่าวถึงสังคมว่า

โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) หมายถึงความสัมพันธ์ (Relation) ที่สมาชิกของสังคมมีต่อกัน ในฐานะอยู่ร่วมสังคมเดียวกัน มีการกระทำระหว่างกัน (Interaction) ทั้งทางตรงและทางอ้อม ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และมีส่วนได้เสียในการกระทำของกันและกัน ลักษณะเด่นของความสัมพันธ์ทางสังคมก็คือความเป็นระเบียบ กล่าวคือ การกระทำของบุคคลจะต้องเป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม การอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันทำให้สมาชิกของสังคมต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความสัมพันธ์ทั้งหมดประกอบกันเป็นโครงสร้างทางสังคม ซึ่งแสดงถึงความเป็นระเบียบและความมั่นคงของสังคมในระดับหนึ่ง สังคมวิทยาได้สร้างทฤษฎี และมโนภาพต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือวิเคราะห์โครงสร้างนี้ว่ามีส่วน ประกอบหรือ หน่วยสำคัญอะไรบ้าง เช่น สถาบัน ชนชั้น กลุ่มสังคม สถานภาพ บทบาท และบรรทัดฐาน ฯลฯ และศึกษาต่อไปว่าส่วนประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กัน อย่างไร ช่วยสนองความต้องการที่จำเป็น (Needs) ของสังคมอย่างไร และผลกระทบอย่างไรต่อความเป็นระเบียบและคุณภาพของสังคม¹

¹ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. สังคมและวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531) หน้า 25.

สังคมของอำเภอรระ โนดและหัวไทรมีลักษณะการเกิดและการดำเนินไปตามธรรมชาติของสังคมคือต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ และเมื่อมีการกระทำสิ่งใดผลการกระทำนั้น ๆ ก็กระทบถึงสมาชิกในสังคมเหมือนกับการโยนก้อนหินลงในสระน้ำย่อมเกิดคลื่นกระเพื่อมกระจายไปจนจดขอบสระ ปรีชา คูวินทร์พันธ์ ได้กล่าวถึงสังคมไว้ว่า "คำนิยามทางวิชาการที่เป็นที่เข้าใจของกลุ่มสังคมคือ คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีความสัมพันธ์ในทางร่วมมือหรือพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์มีติดต่อกันไปจนเป็นความผูกพันและผู้ที่สัมพันธ์กันเกิดความสำนึกว่าเป็นสมาชิกร่วมกันในกลุ่มเดียวกัน แยกออกได้จากกลุ่มอื่น ๆ"¹ นักสังคมวิทยาได้แบ่งสถาบันทางสังคมไว้เหมือนกันคือ นิเทศ คินณะกุล กล่าวว่า "สังคมต่าง ๆ จะมีสถาบันพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 5 สถาบัน (ยกเว้นสถาบันดั้งเดิม) คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา"² การแบ่งสถาบันทางสังคมออกเป็น 5 สถาบันนั้นเป็นแนวคิดของ โอกุสต์ ก็องค์ (August Conte) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส

ในการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมจะวิเคราะห์ 5 ประการ คือ เศรษฐกิจและอาชีพ การศึกษา การเคลื่อนย้ายเข้าไปอยู่ในที่ทำงาน กิ่ง สิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ในสังคม

1.1 เศรษฐกิจและอาชีพ เศรษฐกิจและอาชีพเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ ความปรกติสุขในชีวิตจะมีเพียงใดหรือไม่กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจและอาชีพเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ด้วยความสำคัญของเศรษฐกิจนี้เองนักสังคมวิทยาจึงจัดให้เป็นสถาบัน 1 ใน 5 ของสังคม เศรษฐกิจเป็นเรื่องของรายรับและรายจ่าย การแลกเปลี่ยน และการดำเนินการให้ได้มาซึ่งรายได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งที่อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง "เศรษฐกิจเป็นแบบของการคิดกระทำเกี่ยวกับเรื่องการผลิตสินค้าและอาหารต่างๆ รวมทั้งการแจกจ่ายสินค้าและการให้บริการต่าง ๆ แก่สมาชิกในสังคม สถาบันเศรษฐกิจเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ลูกจ้าง นายจ้าง เจ้าของโรงงาน ธนาคาร และผู้ผลิตสินค้าและบริการในเรื่องต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตาม"³ เศรษฐกิจและอาชีพมีความสัมพันธ์กันคือ อาชีพประชาชนในสังคมนั้น ๆ มีผลต่อทาง

¹ปรีชา คูวินทร์พันธ์. สังคมและวัฒนธรรม อ่างจาก ประเสริฐ แยมกสินแห่ง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2531) หน้า 162.

²ล.ด., หน้า 216.

³ล.ด., หน้า 217.

เศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง หากประชาชนประกอบอาชีพทำให้มีรายได้สูง เศรษฐกิจก็จะดี หากประกอบอาชีพที่รายได้ไม่สูง เศรษฐกิจจะย่ำแย่

ในอดีตประชาชนชาวอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและประมง ตั้งแต่ พ.ศ. 2531* เป็นต้นมา ประชาชนที่อยู่ใกล้ทะเลของอำเภอทั้งสองนี้ได้เปลี่ยนอาชีพมาเป็นการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ (เดิมทางราชการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งก้ามกราม แต่ไม่เป็นที่ยอมรับ) ผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ขนาดใหญ่เป็นของบริษัทการเปลี่ยนอาชีพมาทำนาเลี้ยงกุ้งของประชาชนในเขตดังกล่าวนี้ทำให้เศรษฐกิจของสองอำเภอเปลี่ยนไป การเงินสะพัดในบริเวณนี้ และมีการเปลี่ยนอาชีพกันเป็นส่วนใหญ่ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.1.1 รายได้ อาชีพดั้งเดิมของประชาชนบริเวณนี้ คือ การทำนาข้าว และการประมงธรรมชาติมีรายได้พอควรแก่การดำรงชีพ เมื่อประชาชนบางส่วนเปลี่ยนอาชีพมาทำนาเลี้ยงกุ้ง ความเปลี่ยนแปลงของรายได้จึงเกิดขึ้นดังข้อสรุปจากการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์จากประชาชนใน 2 อำเภอ ดังนี้

การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ได้ดำเนินการระหว่าง เดือนพฤษภาคม 2534 - ธันวาคม 2534 มีข้อสรุปเกี่ยวกับรายได้ว่า ผู้ประกอบการรายใหญ่จะมีรายได้เพิ่มขึ้นสูง เพราะมีทุนพอที่จะดำเนินการต่อไปหากการจับกุ้งในครั้งแรกหรือในครั้งที่สอง ไม่มีกำไร ผู้ประกอบการรายย่อยมีรายได้สูงขึ้น แต่บางรายขาดทุนต้องเลิกอาชีพเลี้ยงนากุ้งไป ผู้ประกอบการรายย่อยส่วนมากต้องกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ โดยเอาหลักฐานกรรมสิทธิ์ที่ดินไปกู้เงิน ในระหว่างเลี้ยงกุ้งก็ต้องเสียดอกเบี้ยให้กับเจ้าของเงินกู้ ดังนั้นการจับกุ้งรอบแรกหรือรอบที่สองของผู้ประกอบการรายย่อยจึงมีความสำคัญมาก หากมีกำไรซึ่งกล่าวได้ว่าดวงดีก็จะเลี้ยงต่อไป ได้หากขาดทุนก็จะมีอุปสรรคในการที่จะเลี้ยงต่อไป ส่วนมากจะหยุดเลี้ยง เพราะไม่ต้องการเสี่ยงกับการขาดทุนครั้งในต่อไป ดังข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์และมติชนมีว่า "...ต้องประสบปัญหาหลาย ๆ เรื่องไม่ว่าเรื่องราคากุ้งตก จากเดิมที่เคยขายได้ ถึง 175 บาทต่อกก. เมื่อ

* ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรอำเภอระโนด และอำเภอหัวไทร

เดือนตุลาคมที่ผ่านมา เมื่อมาถึงเดือนนี้กลับลดลงเหลือ กก. ละ 130 บาท และมีแนวโน้มว่าจะตกลงอีก นอกจากนี้ก็ยังมีปัญหาในส่วนของภาวะสิ่งแวดล้อมเสีย"¹

รายงานข่าวจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อ.ระโนด

จ. สงขลา เปิดเผย "มติชน"ว่า ขณะนี้ฟาร์มเลี้ยงกุ้งกุลาดำรายย่อยใน อ.ระโนด จ.สงขลา และอำเภอหัวไทร จ.นครศรีธรรมราช จำนวน 43 รายได้เลิกทำนากุ้งแล้วปล่อยให้บ่อร้าง เพราะไม่สามารถทนกับสภาพการขาดทุนได้ เนื่องจากราคากุ้งราคาตกต่ำ และกุ้งที่เพาะเลี้ยงได้ตายจำนวนมาก

...ประมงจังหวัดสงขลา กล่าวว่า ยอมรับว่าการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในเขตอำเภอระโนด และอำเภอหัวไทรของเกษตรกรรายย่อยนั้นประสบปัญหากับการขาดทุน เนื่องจากขาดการจัดการที่ดี ทำให้น้ำเป็นพิษ ทำให้กุ้งตายเป็นจำนวนมาก ทางกรมประมงโดยอธิบดีกรมประมงได้เดินทางมาตรวจสภาพนากุ้งแล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้ และได้ขออนุญาตงบประมาณสร้างบ่อน้ำเสียรวมและของบุดัดตั้งเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ เพื่อสูบน้ำออกทะเลเพื่อแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตัว²

การลงทุนเลี้ยงกุ้งนั้นเป็นการลงทุนที่สูงจึงต้องใช้ที่ดินค้ำประกันในการกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ มโนราห์คณะหนึ่งในจังหวัดสงขลาจึงสะท้อนเกี่ยวกับการลงทุนทำนากุ้งว่า "ท่านดินกินหญ้า ท่านฟ้ากินยุง นากุ้งอ่อหรือ *กิน.ส.3" การเลี้ยงกุ้งถ้าจับครั้งแรก ๆ ไม่ได้กำไรจะกระทบต่อการประกอบการของผู้เลี้ยงกุ้งรายย่อยเพราะมีความจำเป็นในเรื่องทุน

ในกลุ่มผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้ง โดยรวมคือทั้งรายใหญ่และรายย่อยนั้นรายได้จะเพิ่มมากขึ้นจำนวนมาก ดังสถิติรายได้สินค้าออกจำหน่ายแก่ต่างประเทศปรากฏว่ากุ้งกุลาดำทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยในปี 2534 รวม 20,000 ล้านบาท

ในกรณีของผู้ที่อยู่ในบริเวณการเลี้ยงกุ้งซึ่งเป็นชาวบ้านทั่วไปมิได้ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งนั้นพบว่ารายได้ไม่ค่อยพอกับรายจ่าย เพราะเมื่อก่อนมีอาชีพทำนา และการประมง

¹ เติลินิวส์ ฉบับวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2534.

² มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 14 พฤษภาคม 2535.

* อ่อหรือ = สะตืดสะตัง

เมื่อนำกุ้งเข้าไปบางส่วนทำนาไม่ได้และทำการประมงไม่ได้ผล จึงต้องเปลี่ยนอาชีพเป็นรับจ้างและอื่นๆ และส่วนหนึ่งมีรายได้ลดลงจนถึงกับเป็นหนี้ จึงต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดอย่างยิ่ง ในกรณีของข้าราชการซึ่งมีรายได้ประจำนั้น ไม่มีปัญหาในเรื่องเศรษฐกิจด้วยมีเงินเดือนประจำ แต่ต้องประสบภาวะการซื้อของแพงซึ่งมีผลกระทบต่ออยู่บ้าง

ด้วยรายได้ของประชากรโดยเฉลี่ย 2 อำเภอในบริเวณที่ทำนากุ้งสูงขึ้นอย่างมากจึงทำให้เศรษฐกิจโดยรวมดี ส่งผลให้มีการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ตามมาทั้งความเป็นอยู่ในครอบครัว และการซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างคึกคัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อขายกุ้ง อาหารกุ้ง และเครื่องมือในการประกอบการทำนากุ้ง การเงินมีการหมุนเวียนเปลี่ยนมือวันละจำนวนมาก การใช้จ่ายของผู้ที่มีรายได้สูงขึ้นจะมีกำลังในการใช้จ่ายสูงขึ้นตามลำดับ ในกรณีของผู้ที่มีรายได้คงเดิมหรือลดลงก็จะประสบปัญหาในการดำรงชีพจึงต้องเป็นหนี้สินกับสถาบันเงินกู้หรือแหล่งกู้อื่น ๆ

1.1.2 อาชีพ อาชีพของประชาชนในบริเวณทำนากุ้งของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ การทำนาข้าว ปลูกพืช ทำตาลโตนด การประมง และค้าขาย การทำนากุ้งเป็นอาชีพใหม่ของประชาชนสองอำเภอนี้บางส่วน เมื่อมีการประกอบอาชีพนี้มากขึ้นอาชีพเดิมที่เคยทำบางอย่างประสบปัญหาทำไม่ได้ เช่น ทำนาข้าว ปลูกพืช การประมง และทำตาลโตนด เป็นต้น ประชาชนบางส่วนที่ไม่ทำนากุ้งจึงต้องเปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่นเช่น ขับรถโดยสาร ทำงานในท้องอาหาร รับจ้างเลี้ยงกุ้ง คณงานของผู้ประกอบการรายใหญ่ และค้าขาย เป็นต้น อาชีพของประชาชนบริเวณนี้จะเปลี่ยนจากการเกษตรตามธรรมชาติในอดีตเป็นอาชีพการเกษตรกรรมแบบใหม่เชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม นอกจากนั้นข้าราชการบางส่วนที่พอมีทุนก็จะประกอบการทำนากุ้งอีกอาชีพหนึ่งด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจด้วยการประกอบอาชีพนี้ เห็นผลได้ในระยะเวลาอันสั้นประมาณ 4-6 เดือนเท่านั้น

อาชีพหลักของชาวระโนด จังหวัดสงขลา และชาวอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณที่ทำนากุ้งปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2534-2535) นั้น คือการทำนาข้าว การปลูกพืช การทำตาลโตนด และการประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม เมื่อมีการทำนากุ้งมากขึ้นผลกระทบก็มีต่อการประกอบอาชีพดังกล่าวนี้คือ ต้นตาลถูกโค่น น้ำเค็ม และน้ำเสีย เหตุที่น้ำเค็มและน้ำเสียทำให้มีปัญหาในการทำนาข้าว การปลูกพืช และการประมงทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ดังข้อความว่า

ทรัพยากรธรรมชาติสำคัญของการเลี้ยงกุ้งก็คือน้ำทะเลที่มีความเค็มพอเหมาะ การขุดบ่อกุ้งจึงต้องอยู่ห่างจากทะเล 1-2 กิโลเมตร เพื่อที่จะสูบน้ำทะเลเข้ามาใช้ได้สะดวกและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงนัก บริเวณที่อยู่ห่างจากทะเลไม่เกิน 2 กิโลเมตรดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นที่แนวพรมแดนระหว่างแผ่นดินกับแม่น้ำที่มีป่าชายเลนกันอยู่ การขุดบ่อกุ้งจึงกระทบกระเทือนต่อป่าชายเลนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หลังจากขุดบ่อทำ ความสะอาดบ่อแล้วก็สูบน้ำทะเลเข้ามาเลี้ยง น้ำทะเลบางแห่งก็เค็มจัดจะทำให้กุ้ง เจริญเติบโตไม่ดีเท่าที่ควร จำเป็นต้องหาแหล่งน้ำจืดซึ่งอาจจะเป็นลำคลองหรือน้ำบาดาลสูบน้ำขึ้นมาผสมน้ำเค็มให้เจือจางลง โดยปกติแล้วน้ำจืดริมทะเลไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ลำคลองหรือบาดาลมีอยู่จำกัด และชาวบ้านมักจะใช้ประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว การแย่งชิงน้ำจืดระหว่างคนกลุ่มสองอาชีพจึงเกิดขึ้น ในระหว่างการเลี้ยงกุ้ง 4-5 เดือนนั้นมีการให้อาหารสำเร็จรูปหรือใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรครักในบ่อกุ้ง มีการถ่ายน้ำ ออกเป็นระยะๆ เพื่อปรับสภาพให้เหมาะกับการเจริญเติบโตของกุ้ง สุดท้ายยจับกุ้งออกขายแล้วจะมีซีเลนอยู่กันบ่อก็ต้องดูซีเลนออกทั้งซีเลนและน้ำทั้งจากบ่อกุ้งเหล่านั้นเป็นน้ำเสียและน้ำเค็ม เมื่อปล่อยลงแม่น้ำธรรมชาติหรือทะเลก็จะพลอยทำให้น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติเหล่านั้นเน่าเสียไปด้วย¹

เพื่อให้การทำนาข้าว การทำประมง และปลูกพืช ในบริเวณดังกล่าวนี้ดำรงอยู่ต่อไปได้ทางราชการจึงต้องวางแผนในการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาอาชีพเดิมและให้อาชีพใหม่อยู่ได้ด้วย แผนดังกล่าวนี้ต้องมีทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพราะทุก ๆ อาชีพมีความสำคัญทั้งสิ้น การจัดการที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็น

เศรษฐกิจและอาชีพของประชาชนชาวอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณที่ทำนาถูกเปลี่ยนแปลงไป รายได้เฉลี่ยสูงขึ้นมาก แต่บางส่วนมีรายได้ลดลงและมีหนี้สินเพราะประกอบการค้าทุนและประกอบอาชีพเดิมประสบปัญหา ประชาชนในส่วนหลังจึงต้องมีความประหยัดในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันอย่างยิ่ง

1.2 การศึกษา การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตในสังคม การศึกษาของประชาชนมี 2 ลักษณะ คือ การศึกษาใน

¹ แลได้ ฉบับกันยายน-ตุลาคม 2534 (กรุงเทพฯ : อรุณอมรินทร์, 2534) หน้า 13

รูปแบบและการศึกษานอกรูปแบบ การศึกษาในรูปแบบเป็นการศึกษาในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ และการศึกษานอกรูปแบบได้แก่การศึกษาในสังคมที่ไม่ต้องเข้าเรียนในสถานศึกษา การศึกษาแบบหลังเป็นการศึกษาที่กว้าง เป็นไปได้ทุกเวลาและสถานที่ ผู้ให้ความรู้ความเข้าใจมีทั้งบุคคลและสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ วิทยุโทรทัศน์ และบุคคล เป็นต้น สภาพการศึกษาของชาวอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และชาวอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณพื้นที่ทำนาทุ่งสรุปได้ดังนี้

1.2.1 การศึกษาของเยาวชน การทำนาทุ่งทำให้พ่อแม่มีรายได้เพิ่มขึ้นมากจึงมีความสามารถในการส่งลูกหลานเข้าศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้นจากเกณฑ์บังคับ แต่พ่อแม่ส่วนหนึ่งมีรายได้ลดลงจะไม่สามารถส่งบุตรหลานให้ศึกษาต่อได้ ความกระตือรือร้นของพ่อแม่เกี่ยวกับการส่งลูกหลานเข้าศึกษาต่อมีมากกว่าเดิมด้วยเห็นความสำคัญทางการศึกษาและตั้งความหวังว่าบุตรหลานสำเร็จออกมาจะได้ทำงานที่ดี

1.2.2 การศึกษาของผู้หันวัยเรียนและผู้ใหญ่ การศึกษาของผู้หันวัยเรียนและผู้ใหญ่มีสภาพดีขึ้นกว่าเดิมมากเพราะ ในบริเวณทำนาทุ่งมีสื่อสมัยใหม่เข้าไปหลายประเภท ทำให้มีการเรียนรู้อย่างรวดเร็วในวงกว้างสื่อดังกล่าวคือวิทยุโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นมากขึ้น มีสถานที่พบปะคือร้านน้ำชาและห้องอาหาร ผู้หันวัยเรียนและผู้ใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์บ้านเมืองมากกว่าเมื่อก่อน มีความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและสังคมได้พอสมควร เมื่อก่อนการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองมีเฉพาะกลุ่มข้าราชการเท่านั้นปัจจุบันขยายกว้างออกไปสู่ประชาชนทั่วไป ในกรณีของผู้มีรายได้ได้น้อยที่ไม่มีสื่อทันสมัยก็อาศัยเพื่อนบ้านในการได้รับความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ในบรรดาสื่อทันสมัยทั้งหมดปรากฏว่า วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่นิยมกันมากที่สุด

การศึกษาของชาวอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และชาวอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ดีขึ้นกว่าเดิม มีการส่งลูกหลานศึกษาต่อมากขึ้น ผู้หันวัยเรียนและผู้ใหญ่ได้รับความรู้ความเข้าใจจากสื่อหลายประเภททำให้หันโลกทันเหตุการณ์นำเอาความรู้ความเข้าใจมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ แต่ยังมีบางส่วนที่ด้อยโอกาสในการศึกษาต่อเพราะพ่อแม่มีรายได้ได้น้อยไม่มีเงินส่งลูกเรียนต่อ

1.3 ความสัมพันธ์ในสังคม

1.3.1 ความสัมพันธ์ในครอบครัว ครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมที่มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาของสังคม หากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดำเนินไม่ราบรื่นจะทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ความสัมพันธ์ในครอบครัวแบ่งศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.3.1.1 ความสัมพันธ์ของสามี ภรรยา และลูก จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ความสัมพันธ์ในครอบครัวต่างไปจากเดิม คือ สามี ภรรยา และลูกมีความใกล้ชิดกันน้อยลง เพราะต้องใช้เวลาไปกับการเลี้ยงกุ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามีต้องทำหน้าที่เป็นส่วนใหญ่จึงต้องออกจากบ้าน ไปอยู่ที่บ่อกุ้ง เสียส่วนมากเนื่องจากต้องเอาใจใส่ดูแลกุ้งอย่างดียิ่ง ไม่เช่นนั้นกุ้งจะตายทำให้ขาดทุน ผู้เข้าร่วมสนทนาและผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่า การเลี้ยงกุ้งต้องเอาใจใส่มากกว่าเลี้ยงเด็กอ่อน จะให้อาหารผิดเวลาก็ไม่ได้ เครื่องคั้นน้ำพริกก็ไม่ได้ทำให้ขาดออกซิเจน กุ้งก็จะตาย ลูก ๆ บางครอบครัวก็ต้องทำหน้าที่เลี้ยงกุ้งเช่นกันถ้าไม่ได้ศึกษาต่อสามี ภรรยา และลูกต่างมีภาระเพิ่มขึ้นจึงทำให้มีปัญหาในครอบครัวบ้าง ความอบอุ่นใจในครอบครัวลดลงไป

1.3.1.2 การร่วมกิจกรรมภายในครอบครัว กิจกรรมภายในครอบครัวเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิก ไม่ว่าจะในฐานะสามี ภรรยา หรือลูก การศึกษาพบว่าการร่วมกิจกรรมภายในครอบครัวของครอบครัวบริเวณท่านากุ้งของสองอำเภอลดลงไปกว่าเมื่อก่อน เหตุของการลดในกรณีผู้ประกอบการคือต้องใช้เวลากับการเลี้ยงกุ้งเสียส่วนใหญ่และต้องมีการติดต่อในเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกับบุคคลอื่น ๆ ด้วย ในกรณีของผู้ประกอบการอย่างอื่นปรากฏว่ายังมีเวลาในการร่วมกิจกรรมในครอบครัวพอสมควร และมีอยู่ส่วนหนึ่งที่มีการร่วมกิจกรรมในครอบครัวไม่เปลี่ยนแปลงเพราะประกอบอาชีพทำนาและค้าขายรายย่อย การประกอบอาชีพลักษณะนี้เอื้ออำนวยต่อการร่วมกิจกรรมในครอบครัว ความเปลี่ยนแปลงจึงไม่เกิดขึ้น

1.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับองค์กรในสังคม การที่สังคมจะอยู่ได้อย่างปกติสุขนั้น บุคคลกับองค์กรในสังคมจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดี องค์กรหลักของสังคม เช่น วัด โรงเรียน และสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น จากการศึกษาปรากฏว่า บุคคลไปวัดน้อยลงกว่าเดิม แต่ในแง่ของทรัพย์สินในการทำบุญมากขึ้นเพราะมีกำลังทรัพย์มากกว่าเมื่อก่อน การที่มีผู้ไปวัดน้อยลงส่วนใหญ่กล่าวว่าไม่ค่อยมีเวลาเนื่องจากต้องประกอบอาชีพ (โดยเฉพาะ

ทำนากุ้งต้องใช้เวลาเอาใจใส่มาก) วิทยาลัยที่ไปวัดมากคือวิทยาลัยราและถัดมากคือวิทยาลัยกลางคนวิทยาลัยจะ
ไปวัดบ้างเมื่อมีงานบุญประเพณี แต่ส่วนใหญ่ไปเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก บุคคลกับโรงเรียนมี
ความสัมพันธ์ลดลงไป ผู้ปกครองจะไปโรงเรียนเมื่อมีกิจเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนของลูก
ส่วนในด้านสนับสนุนการเงินนั้นมีมากขึ้นเพราะผู้ปกครองมีรายได้สูงกว่าเมื่อก่อน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งผู้ประกอบการนากุ้ง ผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพทำนากุ้งยังมีเวลาให้กับโรงเรียนอยู่
อย่างเต็ม ความสัมพันธ์กับส่วนราชการอื่นๆ ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง เพราะบุคคลมีความจำเป็น
ต้องติดต่อในเรื่องที่เกี่ยวกับราชการ

1.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรในสังคม องค์กรต่าง ๆ ในสังคมทั้งที่
เป็นราชการและเอกชนจำเป็นต้องติดต่อกันเพื่อเป้าหมายในการดำเนินงาน องค์กรราชการ
ได้แก่ วัด โรงเรียน สถานีตำรวจภูธร หน่วยราชการในที่ว่ากำรอำเภอ และโรงพยาบาล
 เป็นต้น องค์กรทางเอกชนได้แก่กลุ่มต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ
หรือการอื่น ๆ จากการศึกษาปรากฏว่าหน่วยงานต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ไม่เปลี่ยนแปลง มีการ
ประสานงานกันเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ชำราชการฝ่ายต่าง ๆ มีการพบปะสังสรรค์
กันบ่อยขึ้นเพราะมีสถานที่พบปะกันสะดวกกว่าเมื่อก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีห้องอาหารเกิดขึ้น
มาหลายแห่งทั้งสองอำเภอ การติดต่อสะดวกมากขึ้นเพราะมีการติดตั้งโทรศัพท์ และบางคนใช้
วิทยุมือถือในการสื่อสาร อีกทั้งมีรถเป็นพาหนะสะดวกในการเดินทางและมีการปรับปรุงถนนให้
มีสภาพดีขึ้น ทำให้การไปมาหาสู่รวดเร็วทันการกว่าเมื่อก่อน

1.3.4 การเกิดกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือ
ในการประกอบอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ในสองอำเภอบริเวณทำนากุ้ง ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงกุ้ง
กุลาดำ กลุ่มนาข้าว และกลุ่มพัฒนาสิ่งแวดล้อม กลุ่มเหล่านี้ต่างคอยปรึกษากันเพื่อให้เกิด
ประโยชน์แก่ส่วนรวม การพบปะปรึกษากันของกลุ่มจะมีขึ้นแล้วแต่โอกาส

1.4 สภาพการย้ายถิ่นที่อยู่ ประชาชนมีการย้ายถิ่นที่อยู่ เหตุจำเป็นที่ต้องย้าย
ถิ่นที่อยู่ในเขตสองอำเภอนี้คือ

1.4.1 ย้ายเพื่อไปทำนากุ้ง การทำนากุ้งต้องเลือกบริเวณที่เหมาะสมแก่
การเลี้ยงกุ้งคือต้องมีทั้งน้ำเค็มและน้ำจืด ที่อยู่เดิมไม่มีความเหมาะสมในกนประกอบการจึง
ต้องย้ายไปอยู่ที่ใหม่ซึ่งบางรายก็มีที่ดินของตนอยู่แล้ว แต่บางรายต้องซื้อที่ดินใหม่

1.4.2 ย้ายเพื่อรับจ้าง ประชาชนส่วนหนึ่งต้องย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อรับจ้าง
เช่น เลี้ยงกุ้ง ก่อสร้าง คนงานของบ่อกุ้ง ชั بردชุดบ่อ และชั بردขนถ่ายกุ้ง อาหารกุ้งและ

เครื่องมือในการเลี้ยงกุ้ง เป็นต้น ผู้ที่ย้ายที่อยู่เพื่อรับจ้างส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ยกเว้นก่อสร้างส่วนหนึ่งเป็นคนภาคอีสานและภาคอื่น ๆ บ้าง เพราะมาพร้อมกับผู้รับเหมา

1.4.3 ย้ายที่อยู่ของนักวิชาการ นักวิชาการเกี่ยวกับการก่อสร้างและการเลี้ยงกุ้ง กลุ่มนี้จะย้ายเข้ามาอยู่เพียงชั่วคราวเวลาหนึ่ง เมื่อเสร็จภาระกิจก็จะย้ายออกไป ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการรายใหญ่ ผู้ประกอบการรายย่อยมักจะศึกษาหาความรู้ในการเลี้ยงกุ้งกันเอง

1.4.4 ย้ายที่อยู่เพราะชายที่ดิน ประชาชนที่อยู่ใกล้ชายทะเลบางรายขายที่ดินให้ผู้อื่นไปเพื่อใช้ในการเลี้ยงกุ้ง และย้ายครอบครัวไปอยู่ที่ห่าง ๆ ออกไป ในกรณีของผู้ที่มีที่ดินน้อยบางรายขายแล้วก็ไปประกอบอาชีพที่อื่น เพราะไม่มีทุนพอที่จะประกอบการเลี้ยงกุ้งได้ รายที่มีที่ดินมากบ้างก็ขายแต่ก็มีประกอบการเลี้ยงกุ้งด้วย

การย้ายถิ่นที่อยู่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมอยู่บ้าง คือ ประชากรในที่เดิมลดลงไป คนเก่าที่เคยอยู่ด้วยกันก็ต้องแยกย้ายกันไปคนละที่ และอีกประการหนึ่งความสามัคคี มีน้ำใจเปลี่ยนไป เพราะคนที่เข้ามาอยู่ใหม่บ้างเป็นคนต่างถิ่น การไปมาหาสู่และความเอื้ออารีต่อกันลดลงไป นอกจากนี้ยังเป็นผลทำให้เศรษฐกิจสูงขึ้น ผู้ที่มีรายได้เท่าเดิมจะมีปัญหาในการครองชีพ

1.5 สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม หากสภาพแวดล้อมดีบุคคลก็จะมีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดีซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพโดยรวม ในเรื่องสภาพแวดล้อมจะศึกษาแบ่งเป็น 4 ประการ คือ

1.5.1 สภาพพื้นที่และดิน สภาพพื้นที่หมายถึงที่ดินและบริเวณที่ประกอบการทำนากุ้ง การศึกษาพบว่าสภาพที่ดินเปลี่ยนไปคือดินเค็ม เพราะมีน้ำเค็มซึมไหลอยู่โดยทั่วไปและมีน้ำเสียขังในคูถนนบางแห่ง จากสภาพดังกล่าวทำให้ประสบปัญหาในการปลูกพืช ขณะนี้ทางราชการได้วางแผนเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่ เพื่อให้นากุ้งและนาข้าวอยู่ได้ทั้งสองอาชีพ

1.5.2 สภาพของน้ำ น้ำบริเวณทำนากุ้งเปลี่ยนไป คือ น้ำจืดเปลี่ยนสภาพไปเพราะมีการสูบน้ำเค็มเข้าไปใช้เลี้ยงกุ้งจำจึงเค็ม และมีการถ่ายเทน้ำเสียออกจากบ่อกุ้งทำให้น้ำเปลี่ยนไป ดังข่าวหนังสือพิมพ์มติชน

ประมงเมืองคอนประกาศโครงการใหญ่ แก้ปัญหาน้ำเสียจากบ่อกุ้งสร้างบ่อนำบัด
น้ำเสียขนาดมหึมา 100 ไร่ มูลค่า 200 ล้านบาท กำจัดน้ำเสียวันละ 2 ล้าน ลบ.ม.
เชื่อมกับมลพิษใต้ขาด

... ประมงจังหวัดนครศรีธรรมราชเปิดเผยว่า เนื่องจากขณะนี้ปัญหา^๕น้ำเสียจากการเลี้ยงกุ้ง เป็นปัญหาหลักที่สำคัญของจังหวัด ตนจึงได้มีการเตรียมการทำโครงการบำบัดน้ำเสียขึ้นเป็นแห่งแรกในภาคใต้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาล้างแฉะน้ำเป็นพิษ ที่เกิดจากฟาร์มเลี้ยงกุ้งปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำธาร ซึ่งจะใช้น้ำที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช กับพื้นที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เพื่อดำเนินการขุดเป็นบ่อน้ำเสียขนาดใหญ่ เป็นเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ โดยมีกำลังการผลิตที่สามารถรับปริมาณน้ำเสียได้ประมาณวันละ 2 ล้านลูกบาศก์เมตร

สำหรับโครงการดังกล่าวได้อาศัยงบประมาณในปีงบประมาณ 2536 ซึ่งกรมจัดสรรไว้ให้เป็นเงินทั้งสิ้น 200 ล้านบาท ซึ่งในช่วงนี้กำลังอยู่ในการตกลงกันระหว่างบริษัทผู้รับเหมา โดยจะใช้เวลาในการก่อสร้างประมาณ 1 ปี ทั้งนี้จะเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนสิงหาคมเป็นต้นไป และจะแล้วเสร็จในเดือน กรกฎาคม 2536¹

ผลสืบเนื่องจากน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงกุ้ง ผู้นำชาวบ้านระดับผู้ใหญ่บ้านของสองอำเภอจำนวนหนึ่งบอกว่าทำให้สัตว์น้ำชายฝั่งเปลี่ยนแปลงไป เมื่อก่อนบริเวณน้ำจืดน้ำกร่อยคุณจะมีปลาน้ำจืด ปลาหมอ ปลาช่อน ปลาดุก และปลากระดี่มาก เมื่อมีน้ำกึ่งปลาน้ำจืดเหล่านี้ไม่ค่อยมีกลับมีปลากระบอกแทนที่ บริเวณชายฝั่งทะเลน้ำขุ่นไกลออกไปหลายสิบลเมตรมีสัตว์น้ำพวกหอย กาย หอยแมลงภู่ และปูม้า มากกว่าเมื่อก่อน แต่ปลาอื่น ๆ ลดปริมาณลงไปทำให้ชาวประมงขนาดเล็กบางส่วนต้องทิ้งเรือไปทำงานนอก ชีวราชการครูส่วนหนึ่งกล่าวว่าหอยแมลงภู่ เป็นหอยที่ช่วยกำจัดสาหร่ายได้ ดังนั้นถ้าจะกำจัดสาหร่ายจากบ่อกุ้งก็เลี้ยงหอยแมลงภู่ให้มาก เป็นการกำจัดสาหร่ายด้วยวิธีธรรมชาติ อย่างไรก็ตามขณะนี้ทางราชการมีโครงการที่จะทำบ่อกำจัดน้ำเสียขนาดใหญ่ในสองอำเภอบริเวณเลี้ยงกุ้งแล้ว เพราะฉะนั้นความหวังที่ชาวนากุ้งจะเลี้ยงกุ้งได้กำไรมากขึ้นก็คงมี และชาวนาที่ประสบปัญหาในการทำนาและปลูกพืชก็จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไปไม่ต้องปล่อยให้น้ำให้ว่างเปล่าอย่างที่เป็นอย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้

ต้นไม้และพืชพันธุ์ต่าง ๆ ในบริเวณทำนากุ้งลดลงไปด้วยเหตุ 3 ประการ คือ ประการแรก ต้นไม้ถูกโค่นและโค่นเพื่อใช้พื้นที่ในการทำนากุ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นตาลโดนตัด ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในสองอำเภอนี้ เพราะเมื่อก่อนประชาชนมีอาชีพเกี่ยวกับตาลโดนจน

¹ เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 17 สิงหาคม 2535, หน้า 20.

อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีคำกล่าวติดต่อกันมาเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะว่า "บ้านฉางไม้ ไทร มีแต่ไผ่กับโหนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา" ปัจจุบันนี้ไผ่และโหนดได้ลดจำนวนลงไป เพราะมีการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ ประการที่สอง น้ำเสียทำให้ต้น ไม้ที่พอมืออยู่บ้างเหี่ยวเฉา ด้วยขาดอาหารหล่อเลี้ยง ประการที่สาม ดินเค็ม สภาพดินดังกล่าวนี้ไม่เอื้ออำนวยต่อการ เจริญเติบโตของพืชพันธุ์ธรรมชาติและการเพาะปลูก ด้วยเหตุดังกล่าวต้น ไม้และพืชพันธุ์ใน บริเวณทำนากุ้ง ในสองอำเภอจึงตกอยู่ในสภาพที่ต้องแก้ไข ทางแก้ไขที่สำคัญคือการกำจัดน้ำ-เสียและการป้องกันน้ำเค็มไหลซึมกระจายไปในบริเวณกว้าง หากแก้ไขได้สำเร็จต้น ไม้และพืช พันธุ์ในบริเวณคงมีสภาพดีขึ้น

อากาศในบริเวณทำนากุ้ง ในสองอำเภอเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ประชาชนส่วนหนึ่งกล่าวว่าอากาศร้อนกว่าเมื่อก่อน ส่วนหนึ่งกล่าวว่าลมพัดแรง และจำนวนหนึ่งกล่าวว่ามึนงง ไม้ดี และส่วนหนึ่งกล่าวว่าอากาศเป็นปรกติ ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับอากาศนั้นสืบเนื่องมาจากต้น ไม้ลดลงไปความสมดุลธรรมชาติจึงขาดไปทำให้อากาศร้อน และลมพัดแรงเพราะไม่มีต้น ไม้ที่ ทำให้ชุ่มชื้นและบังลม ในเรื่องกลืนนั้นมีส่วนน้อยซึ่งมีสาเหตุมาจากน้ำขังเน่าเสียและอาหารกุ้ง

2. ผลกระทบต่อวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการอำนวยความสะดวกในการ ดำเนินชีวิต ซึ่งมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม การแต่ง กาย สิ่งของเครื่องใช้ การละเล่นและอาหารการกิน เป็นต้น เสฐียรโกเศศ(พระยาอนุমান ราชชน) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า

วัฒนธรรมของชาวไทยแห่งประเทศไทยคือวิถีแห่งชีวิตของ ไทย ในลักษณะที่รวมกัน ณ ที่หนึ่งคือประเทศไทย ถ้าแยกย่อยจากประเทศออกเป็นท้องถิ่นก็มีรรณชาติบายเป็น ทำนองเดียวกัน เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมในที่นี้ พุ่งเล็งถึงความเป็นอยู่ ของคนในส่วนรวมไม่ใช่เอกชน หรือคน ๆ เดียว หรือตัดแปลงแก้ไขสิ่งที่มีอยู่แล้วตาม ธรรมชาติเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นอยู่ของตน ในส่วนรวมไม่ได้มุ่งเฉพาะตัวคน เดียว ก็เป็นวัฒนธรรมทั้งนั้น¹

¹ เสฐียรโกเศศ(นามแฝง). วัฒนธรรมและประเพณี. (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา,

วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สั่งสมกันมาโดยตลอดตั้งแต่บรรพชนมาจนถึงปัจจุบัน อาจจะมีการปรับเปลี่ยน เลิกไป หรือ มีการเกิดวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ซึ่งถือว่าเป็นธรรมชาติของวัฒนธรรม ประดุดังสายน้ำที่น้ำใหม่ไหลไปผสมกับน้ำเก่า และ บางทีน้ำเก่าไหลไปหมดหรือระเหยไปคงเหลือแต่น้ำใหม่ก็เป็นได้ วัฒนธรรมก็เช่นเดียวกันย่อมมีสภาพการเปลี่ยนแปลงตามหลักอนิจจังในพระพุทธรศาสนา

วัฒนธรรมบริเวณทำนาทุ่งของอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งการศึกษาออกเป็น 7 ประการ คือ การแต่งกาย การกินอยู่ เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ การนันทนาการ ที่อยู่อาศัย ประเพณี และจริยธรรม ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม(Focus Discussion) และสัมภาษณ์(Interview) ได้ดังนี้

2.1 การแต่งกาย การแต่งกายเป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์เริ่มมีขึ้นตั้งแต่เกิดความรู้สึกอายซึ่งมีมานานแล้ว แรกทีเดียวก็เพียงเอาใบไม้ปกปิดส่วนต่างๆ ของร่างกายที่เห็นว่าจะอวดหรือก่อให้เกิดความรู้สึกทางเพศ จากใบไม้ไปสู่การประดิษฐ์คิดทำเสื้อผ้าใช้ในการนุ่งห่ม การแต่งกายของมนุษย์นอกจากปกปิดและเพื่อความอบอุ่นแล้ว มนุษย์ยังประสงค์ที่จะให้เกิดความสวยงามและเหมาะสมอีกด้วย ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมการแต่งกายจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา บางคนแต่งกายเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก นักออกแบบออกแบบมาอย่างไรก็เปลี่ยนไปตามนั้น การแต่งกายในลักษณะเช่นนี้เรียกว่าตามแฟชั่น หรือทันสมัย ดังที่บางคนบางกลุ่มในสังคมไทยเป็นอยู่ขณะนี้

การแต่งกายของประชาชนในบริเวณทำนาทุ่งเขตอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีดังนี้

2.1.1 การแต่งกายเดิม ด้วยบริเวณนี้แต่เดิมเป็นสังคมชนบท การแต่งกายจึงแต่งแบบเรียบง่าย ๆ ง่าย อย่างชาวไทยในชนบทโดยทั่วไป ผู้ชายนุ่งผ้าถุง ผ้าขาวม้าและกางเกง ถ้าอยู่บ้านจะไม่ค่อยสวมเสื้อผ้า จะสวมเสื้อผ้าเมื่อออกนอกบ้าน(ถ้าไปบ้านใกล้ ๆ ก็ไม่สวม) ไม่ค่อยสวมรองเท้าเพราะสภาพพื้นที่ไม่อำนวย (มีสวนบ้าง) ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงปาเต๊ะหรือผ้าซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอก เสื้อผ้าแขน เสื้อยืด และเสื้อลักษณะอื่น ๆ ผู้มีอายุสตรีนุ่งผ้าโจงกระเบนอยู่บ้าง วัยรุ่นและเด็ก ๆ แต่งกายไม่ต่างไปจากผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิง การแต่งกายแต่เดิมผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าราคาถูกและใช้ได้นานเป็นการแต่งกายที่ประหยัด การแต่งกายก่อนมีการทำนาทุ่งจึงเป็นการแต่งกายแบบไทยภาคใต้สมัยก่อนเสียส่วนใหญ่

2.1.2 การแต่งกายเมื่อมีการประกอบนาถุง เมื่อมีการทำนาถุงสังคมได้เปลี่ยนไป เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา สื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ได้ประสบพบเห็นสิ่งต่าง ๆ มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายที่พบเห็นจากสื่ออื่น ๆ และที่สำคัญคือมีบุคคลจากถิ่นอื่น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบนาถุงและไม่เกี่ยวข้องเข้าไป บุคคลเหล่านี้มีการแต่งกายที่ผิดแปลกไปจากการแต่งกายเดิมของบุคคลในท้องถิ่น เช่น นุ่งกางเกงยีนส์ กางเกงรูปแบบต่าง ๆ และเสื้อผ้าหลายรูปแบบหลากหลายให้เห็นอยู่เป็นประจำ จึงทำให้มีการรับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายที่ได้เห็นเอาไปใช้บ้าง ในที่สุดการแต่งกายของประชาชนส่วนหนึ่งในบริเวณประกอบการทำนาถุงก็เปลี่ยนแปลงไป การนุ่งผ้าถุงและผ้าขาวม้าออกนอกบ้านของผู้ชายจะพบเห็นน้อยลง จะเปลี่ยนมาเป็นนุ่งกางเกง (ชายสั้นหรือชายยาว) แทน และสวมรองเท้า ผู้หญิงจะหันมานุ่งกางเกงมากขึ้น และจะไม่ค่อยเห็นสวมเสื้อแขนกระบอก หรือเสื้อผ่าแขนอย่างเมื่อก่อน และนิยมสวมรองเท้า จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์กล่าวว่า การแต่งกายทันสมัยขึ้นและหรูหรา เสื้อผ้ามีราคาแพง ๆ และสวย กลุ่มที่การแต่งกายเปลี่ยนไปมากที่สุดคือกลุ่มวัยรุ่น และกลุ่มผู้ใหญ่วัยกลางคนที่ประกอบการทำนาถุง เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการความสวยงามและทันสมัย ส่วนกลุ่มผู้ใหญ่ที่ประกอบการเศรษฐกิจดีมีกำลังในการใช้จ่ายสูง นอกจากนี้ยังมีการใช้เครื่องประดับมากขึ้น ทั้งสร้อยคอ สร้อยมือ (เลส) แหวนและนาฬิการาคาแพง ๆ เป็นต้น ค่านิยมในการแต่งกายแบบนี้มีในกลุ่มวัยรุ่นที่พ่อแม่มีฐานะปานกลาง และยากจนด้วย ดังนั้นผลกระทบทางเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้นต่อครอบครัวดังกล่าวนี้ พ่อแม่จึงต้องทำงานมากขึ้น เพื่อให้ลูกได้แต่งกายไม่น้อยหน้ากว่าคนอื่นมากนัก ในกรณีของครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจดี แม้จะต้องใช้จ่ายในเรื่องการแต่งกายสูงแต่ก็ไม่กระทบกระเทือนในเรื่องของความเป็นอยู่

การแต่งกายในการเข้าร่วมพิธีและประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไป เป็นส่วนใหญ่ ทั้งในกลุ่มผู้ใหญ่วัยกลางคนและวัยรุ่น กลุ่มวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงน้อยกว่ากลุ่มอื่น การแต่งกายของกลุ่มต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไปคือรูปแบบของเสื้อผ้าจะเป็นกางเกง หรือกระโปรงเสียส่วนใหญ่ และสวมเสื้อหลายแบบที่หรูหรา สีสันฉูดฉาด อีกทั้งเครื่องประดับมากขึ้น สตรีและสตรีวัยรุ่นส่วนหนึ่งแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่ปกปิดร่างกายในส่วนที่ควรปกปิดน้อยทำให้ส่วนใหญ่ไม่เป็นผลดีต่อผู้ร่วมพิธีและประเพณี ผู้สนทนากลุ่มและผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า การแต่งกายไปร่วมพิธีและประเพณีในสมัยก่อนเหมาะสมกว่าสมัยนี้ แต่มีบางส่วนกล่าวว่า การแต่งกายไปร่วมพิธีและประเพณีสมัยนี้เหมาะสมแล้ว

2.2 การกินอยู่ การกินอยู่ของมนุษย์เป็นวัฒนธรรมที่มีทั้งเก่าและใหม่ เพราะมีการคิดค้นเรื่องอาหารการกินอยู่เรื่อยมา ปัจจุบันการคมนาคมไปมาสะดวกทำให้มนุษย์ในที่หนึ่งได้ศึกษาวัฒนธรรมของอีกที่หนึ่งได้ในเวลาอันรวดเร็ว นอกจากนี้มนุษย์อีกที่หนึ่งอาจนำเอาวัฒนธรรมของตนไปเผยแพร่ในสังคมที่ไม่ใช่ของตนก็มี ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมด้านอาหารการกินจึงมีการขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วอย่างที่ เป็นอยู่ในขณะนี้

ในบริเวณท่านากุ้งของทั้งสองอำเภอนั้นเนื่องจากการติดต่อกันอยู่ตลอดเวลาทั้งบุคคลในพื้นที่กับบุคคลนอกพื้นที่และบุคคลในพื้นที่ด้วยกันซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมแบบใหม่ อาหารการกินในสังคมแบบใหม่นั้นจึงมีหลากหลายชนิดไม่ว่าอาหารหวานคาวหรือเครื่องต้มอาหารการกินดังกล่าวนี้มีทั้งที่เป็นประเภทอาหารไทยแท้ จีน ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น การกินอยู่แยกกล่าวได้ดังนี้

ชาวบ้านทั่วไป การกินอยู่ยังคงสภาพและลักษณะเดิมเป็นส่วนมาก คือรับประทานอาหารแบบไทย ๆ อาหารคาว เช่น แกงส้ม แกงไตปลา แกงกะทิ แกงคั่ว แกงพริก (แกงป่า) แกงเคยปลา และแกงพะแนง เป็นต้น อาหารหวาน เช่น ขนมทอด ขนมลอดช่อง ขนมบัวลอย ขนมจาก และขนมเดือนสิบ เป็นต้น อาหารประเภทเครื่องต้มบ้างก็เป็นน้ำอืดลมโอวัลติน จำนวนเมื่อในการรับประทานยังเหมือนเดิม คือ วันละ 2 มื้อ และรับประทานอาหารนอกบ้านน้อย มักประกอบอาหารกินเอง

ผู้ประกอบการ การกินอยู่จะเปลี่ยนไปทั้งสภาพและลักษณะของอาหาร อาหารแบบไทย ๆ ยังคงมีอยู่แต่อาหารแบบใหม่จะเป็นที่นิยมไม่ว่าจะเป็นอาหารคาวหรืออาหารหวาน หรือเครื่องต้ม อาหารคาวมีทั้งที่เป็นอาหารแบบฝรั่ง จีน และญี่ปุ่น ส่วนใหญ่จะไปรับประทานที่ห้องอาหาร อาหารหวานมีขนมแบบต่าง ๆ ที่มีจำหน่ายในท้องตลาด ส่วนเครื่องต้มนิยมมากที่สุด น้ำอืดลม โอวัลติน กาแฟ และเบียร์ โดยเฉพาะผู้ชายจะดื่มเบียร์และสุรากันมากเพราะมีความจำเป็นในการทำธุรกิจที่ต้องอาศัยเวลานั่งพูดคุยสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ จำนวนเมื่อในการรับประทานอาหารมากขึ้นเป็น 3 มื้อ และมีอาหารว่าง ผู้ประกอบการส่วนหนึ่งเป็นคนที่อพยพเข้าไปอยู่ในบริเวณพื้นที่ท่านากุ้ง ส่วนใหญ่จะเป็นคนสังคมเมือง ดังนั้นการกินอยู่จึงเป็นแบบสังคมเมืองซึ่งมีปริมาณอาหารและประเภทอาหารที่มากกว่าชาวบ้านทั่วไป

การรับประทานอาหารนอกบ้านนั้นมีผลกระทบในสองประการ คือ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ในกรณีของชาวบ้านทั่วไปมีบางรายที่นิยมรับประทานอาหารนอกบ้านทำให้กระทบต่อ

รายได้ของครอบครัวและส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างสามีภรรยาและลูก ๆ ด้วย ในกรณีของผู้ประกอบการการรับประทานอาหารตามห้องอาหารและภัตตาคารไม่ค่อยกระทบต่อเศรษฐกิจในครอบครัวเพราะมีรายได้สูง แต่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว เพราะมีอยู่ส่วนหนึ่งมักออกไปรับประทานอาหารห้องอาหาร และภัตตาคารบ่อย ๆ และมีรายการต่อไปสถานบริการกลางคืนที่มีอยู่จำนวนไม่น้อย

2.3 เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบกิจการงานให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างรวดเร็ว หากไม่ใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้การทำงานจะต้องใช้เวลามากและงานอาจไม่สำเร็จได้

เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มีการนำไปใช้ในบริเวณพื้นที่ประกอบการในสองอำเภอนี้มาก เพราะมีความจำเป็นต้องใช้ในการประกอบการนากุ้งและการดำเนินชีวิต เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิดคือ

2.3.1 เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้เดิม เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้เดิมนิยมใช้น้อยลงมาก ที่ยังมีใช้อยู่บ้าง ได้แก่ เหล็กชุด (กระทาย) ภาชนะในครัวเรือนอื่น ๆ จอบ เสียม ขวาน อวน แห และเครื่องมือทางช่าง พากสี สว่านมือ กบไสไม้ และตลับเมตร เป็นต้น เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน และใช้ในการประกอบอาชีพยังมีใช้อยู่ในหมู่ประชาชนที่ไม่ประกอบการและประกอบการรายย่อย ในกลุ่มผู้ประกอบการมีขนาดโตนั้นจะเปลี่ยนไปใช้น้อยกว่า

2.3.2 เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ใหม่มากเมื่อมีการทำนากุ้ง ได้แก่ รถชุด (ชาวบ้านเรียกรถแมคโค) รถปรับพื้นที่ เครื่องสูบน้ำ เครื่องตุตโคลน เครื่องตีน้ำ และท่อ พี.วี.ซี ขนาดต่าง ๆ ที่ใช้ในครัวเรือน เพื่อความสะดวกในการดำเนินชีวิตเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าเสียส่วนมาก ได้แก่ ตู้เย็น วิทยุโทรทัศน์ วิทยุ เครื่องวิดีโอ เครื่องร้องเพลง(คาราโอเกะ) เครื่องชุดมะพร้าว และเครื่องปรับอากาศ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการทำนากุ้งมีทั้งเป็นของบริษัทรับจ้างชุดบ่อและของส่วนตัวของผู้ประกอบการ เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อความสะดวกในการดำเนินชีวิตแบบใหม่มีทั้งในกลุ่มชาวบ้านโดยทั่วไป และผู้ประกอบการขนาดต่าง ๆ ส่วนจะมีมากน้อยก็ขึ้นกับขั้นอยู่กับกำลังทางเศรษฐกิจ

2.4 การนันทนาการ การนันทนาการหรือการพักผ่อนหย่อนใจนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก เมื่อก่อนมีการนั่งพูดคุยสนทนากับเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงมาก เปลี่ยนเป็นไม่ค่อยได้คุยกันเพราะต้องใช้เวลากับการทำงาน การดูหนัง มโนห์ตรา เพลงบอก และลิเก เมื่อก่อนได้ดูบ่อยเพราะมีการแสดงบ่อย เปลี่ยนเป็นไม่ค่อยได้ดูเพราะมีการจัดแสดงมหรสพดังกล่าวน้อยลงและไม่ค่อยมีเวลา ด้วยต้องใช้เวลาในการดูแลทุ่ง การนันทนาการแบบใหม่ที่เข้ามาได้แก่การดูวิทยุและโทรทัศน์ การไปเที่ยวห้องอาหาร และการไปเที่ยวสถานที่บริการกลางคืน การนันทนาการแบบใหม่เป็นที่นิยมของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะ 2 ประเภทหลัง ห้องอาหารและสถานบริการกลางคืนมีพอสสมควรในพื้นที่นาทุ่งของทั้งสองอำเภอจากการสนทนาและสัมภาษณ์เกี่ยวกับการนันทนาการทั้งสองช่วง ส่วนใหญ่กล่าวว่า การนันทนาการแบบเดิมดีกว่าเพราะค่าใช้จ่ายน้อย มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดและในวงกว้าง และได้รับความบันเทิงมากกว่า ส่วนน้อยกล่าวว่า การนันทนาการแบบใหม่ดีกว่าเพราะน่าสนใจ สนุกและไม่ต้องใช้เวลาอย่างมากอย่างการนันทนาการแบบเดิม

การนันทนาการเปลี่ยนแปลงไปนิยมแบบใหม่มากขึ้นด้วยเหตุผลและปัจจัยดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านทั่วไปหาความบันเทิงแบบใหม่ด้วยการฟังวิทยุ ดูวิทยุโทรทัศน์ และบ้างได้ไปเที่ยวห้องอาหาร และสถานบริการกลางคืน แต่น้อย เพราะมีความจำกัดในด้านเศรษฐกิจ ส่วนผู้มีกำลังทางเศรษฐกิจสามารถไปเที่ยวได้ตามต้องการเมื่อมีเวลาว่าง

2.5 ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยแต่เดิมมักสร้างด้วยไม้ หลังคามุงจาก ขนาดไม่ใหญ่ ผู้มีฐานะสร้างบ้านด้วยไม้ หลังคามุงกระเบื้อง ขนาดบ้านโตขึ้น เมื่อนานักเข้ามาวัฒนธรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเปลี่ยนไป คือบ้านที่สร้างใหม่จะสร้างเป็นตึก วัสดุที่ใช้เป็น หิน ปูน และทราย หลังคามุงกระเบื้องแบบต่าง ๆ และรูปทรงแบบใหม่ มีขนาดโตขึ้น ในกรณีที่ไม่สร้างใหม่จะมีการต่อเติมด้วยวัสดุใหม่ใช้ปูน หิน และทรายเป็นส่วนมาก บ้านแบบใหม่มีความมั่นคงแข็งแรงและหรูหรา ด้วยมีการตกแต่งทั้งภายนอกและภายใน นอกจากนี้ยังมีเครื่องประดับภายในบ้านเพิ่มขึ้น เช่น ชุดรับแขก ภาพติดฝาผนัง เครื่องให้ความบันเทิง และโต๊ะรับประทานอาหาร เป็นต้น เครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้านชนิดต่าง ๆ จะมีมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยนั้น ปัจจัยสำคัญคือรายได้ การประกอบกิจการนาทำให้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีเงินหมุนเวียนมากจึงมีความสามารถในการดำเนินการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้เป็นไปตามที่ต้องการ ได้ส่วนผู้ที่มีเงินหมุนเวียนน้อยกว่าก็ค่อยเป็นค่อยไป ขณะนี้ที่อยู่อาศัยแบบเดิมจะ

บางตาลงไปมากและคงจะเปลี่ยนแปลงเป็นแบบใหม่โดยทั่วไปในไม่กี่ปีข้างหน้า ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมเป็นตัวกำหนด

ในด้านจำนวนคนในบ้านส่วนมากกล่าวว่าเปลี่ยนไปเพราะจำนวนลดลง เพราะจะต้องออกไปทำงาน โดยเฉพาะผู้ชายไม่ว่าพ่อหรือลูก ถ้าทำนาทุ่งก็ต้องไปเฝ้าบ่อทุ่ง ถ้าไม่ทำนาทุ่งก็ไปเป็นลูกจ้างเลี้ยงกุ้งหรืองานจ้างอย่างอื่น ลูกผู้หญิงก็ต้องไปทำงานในโรงงานหรือบริษัท และประกอบอาชีพอย่างอื่น ด้วยภาระหน้าที่เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจึงจำเป็นต้องออกจากบ้านไปทำงาน กรณีเฝ้าบ่อทุ่งถ้าบ้านไม่ไกลวันสองวันกลับครึ่งหนึ่ง ถ้าบ้านอยู่ไกลก็ต้องหลายวัน ที่ไปกลับก็มีอยู่พอสมควร ผู้ที่ไม่ประกอบกิจการทุ่งก็ต้องทำงานเพิ่มขึ้นเพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น ไม่เช่นนั้นจะมีเงินไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว

2.6 ประเพณี ประเพณีเป็นสิ่งที่สืบทอดปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานจากรุ่น ปู่ย่า ตาทวดมาสู่รุ่นลูกหลาน วัฒนธรรมทางด้านนี้โดยปกติจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามเวลาแต่เนื้อหาสำคัญของประเพณีจะไม่เปลี่ยน เปลี่ยนไปเฉพาะสิ่งประกอบประเพณี พระยาอนุমানราชธนะได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า "ประเพณีคือความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกันและสืบต่อมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี"¹ พระยาอนุমানราชธนะ² แบ่งประเพณีเป็น 3 ประเภท คือจารีตประเพณี เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องศีลธรรม ถือกันว่าเป็นสิ่งมีค่ายิ่งของสังคม เจือจุนสังคมให้อยู่อย่างสงบสุข ใครไม่ทำตามถือเป็นการผิดและความชั่ว ขนบประเพณี เป็นเรื่องของการวางระเบียบไว้โดยตรงหรือโดยปริยาย โดยตรงคือวางเป็นระเบียบพิธีการไว้แจ้งชัด โดยปริยายคือรู้จักเองและโดยไม่วางระเบียบแบบแผนไว้ว่าควรประพฤติและปฏิบัติกันอย่างไร ธรรมเนียมประเพณี คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญไม่มีผิดมิถูกอย่างเรื่องจารีตประเพณี ไม่มีระเบียบแบบแผนอย่างเรื่องขนบประเพณี ผู้ใดกระทำความผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือเป็นเรื่องสลักสำคัญอะไรนัก ธรรมเนียมประเพณีก็เป็นเรื่องที่ยอมรับและถือเป็นธรรมเนียมสืบ ๆ กันมาในหมู่คณะ สุนทรภู่ สุนทรา สรุปความหมายของประเพณีไว้ว่า "ประเพณีคือระเบียบแบบแผนในการ

¹พระยาอนุমানราชธนะ. วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย. (พระนคร : คลังวิทยา, 2514), หน้า 37.

²พระยาอนุমানราชธนะ. การศึกษาเรื่องประเพณี. (พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2514) หน้า 8-26.

ปฏิบัติที่เห็นว่าดีถูกต้อง หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม และมีการปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา เช่น เกิด หนึ่งหมาย สมรส ตาย บวช ปลูกบ้านใหม่ เป็นต้น"¹

ประเพณีในบริเวณพื้นที่ทำนากุ้งสองอำเภอมีเหมือนกันภาคใต้โดยทั่วไป ซึ่งมีทั้งประเพณีทางสังคมและประเพณีส่วนบุคคลทั้งที่ต้องปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติจะต้องถูกลงโทษทางสังคม (Social Sanction) และปฏิบัติก็ได้ไม่ปฏิบัติก็ได้ไม่มีใครตำหนิ ประเพณีทางสังคมที่มีอยู่ ได้แก่ สงกรานต์ ลากพระ(ออกพรรษา) และสารท(เดือนสิบ) ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ การเกิด การแต่งงาน การบวช การช่่วยงาน(การลงแรง) ในการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมประเพณีของบุคคลลดลงไปในบางประเพณี เช่น สารท(เดือนสิบ) จะมีผู้ไปทำบุญที่วัดน้อยลง ไม่คิดคักอย่างเมื่อก่อน ประเพณีอื่น ๆ ยังมีการเข้าร่วมเช่นเดิม และบางประเพณีมีผู้เข้าร่วมเพิ่มขึ้น ประเพณีสังคมที่มีขั้นตอนเกี่ยวข้องกับการทำบุญที่วัดจะมีผู้ร่วมน้อยลงแต่ขั้นตอนที่ปฏิบัติกันนอกวัด ยังมีการเข้าร่วมประเพณีกันไม่เปลี่ยนแปลง การร่วมประเพณีในการทำบุญที่วัดส่วนใหญ่เป็นคนในวัยชรา วัยกลางคนมีบ้าง ส่วนวัยรุ่นถ้าไปก็เข้าไปเที่ยว ประเพณีทั้งทางสังคมและบุคคลเปลี่ยนแปลงไปบ้างในข้อปลีกย่อย คือ ประเพณีลากพระ เมื่อก่อนนิยมลากพระในน้ำหันมาเป็นลากบนบก การละเล่นประกอบประเพณีในน้ำเมื่อก่อนจึงถูกยกเลิกไปโดยปริยายเช่นการชกมวยทะเล และการจับเป็ด เป็นต้น ประเพณีสารทขนาดของหมรับ (สำหรับ) ที่ยกไปทำบุญที่วัดจะเล็กลงและมีจำนวนน้อยกว่าเมื่อก่อน (ในหมรับจะมีขนมเดือนสิบ เช่น พองลา กระจุกไก่ ดิซิม สะบ้า และฉาวหาย เป็นต้น) อีกอย่างหนึ่งเมื่อก่อนขนมลาซึ่งเป็นขนมอันดับ 1 ของประเพณีนี้ประชาชนสองอำเภอนี้จะทำกันเอง ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียง ปัจจุบันไม่ค่อยทำขนมลากัน นิยมซื้อจากตลาดเป็นส่วนมาก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ประเพณีสารท(เดือนสิบ) ของประชาชนสองอำเภอนี้ซบเซาลงไปประเพณีส่วนบุคคลที่เปลี่ยนแปลง ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดจะไม่ค่อยปฏิบัติกัน เพราะปัจจุบันผู้หญิงไปเกิด(คลอด) ที่โรงพยาบาลหรืออนามัยไม่เกิดกับหมอตายอย่างเมื่อก่อน การแต่งงานมักลดขั้นตอนให้สั้นลง เมื่อก่อนมีการแยบ(ทาบทาม) ลู่ซอและหมั้น และแต่งงาน ชั้นแยบ และหมั้นจะทำกันน้อย จะทำพร้อมกันหมดในวันแต่งงาน การเลี้ยงแขกหรือ

¹สุภัทรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 138.

เมื่อก่อนเลี้ยงที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันมีการเลี้ยงฉลองสมรสที่ภัตตาคารและห้องอาหารมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ประกอบการมาก

การบวชยังคงเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงเพราะมีความเชื่อในเรื่องการบวชว่ามีอันสงฆ์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าเป็นพื้นฐาน การบวชจะเปลี่ยนไปบ้างในเรื่องการร่วมสังสรรค์กันในระหว่างที่เป็นนาค เมื่อก่อนอาจจะมีการจัดงานอย่างครึกครื้นมีการร้องรำทำเพลงและเลี้ยงอาหารกันตลอดวันตลอดคืน แต่ปัจจุบันส่วนหนึ่งเปลี่ยนเป็นทำง่าย ๆ เรียบง่ายในวงศ์ญาติและเพื่อนสนิท ด้วยเห็นว่าเป็นการประหยัดและไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ก็เพียงส่วนหนึ่ง ส่วนใหญ่ยังคงดำเนินไปเช่นเดิม

การช่วยงาน (ลงแรง) เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่เคยมีในสองอำเภอ เรียกว่า "ออกปาก" (ภาคกลางเรียกลงแขก) การออกปากเมื่อก่อนมีมาก เช่นสร้างบ้าน เกี่ยวข้าวและดำนา ปัจจุบันการออกปาก (ลงแขก) มีน้อยมาก เปลี่ยนเป็นการจ้างด้วยเงิน จะมีบ้างก็ในกลุ่มญาติพี่น้องเท่านั้น

การตาย การดำเนินการเกี่ยวกับประเพณีการตาย เมื่อก่อนนิยมเอาศพมาเพ็ญกุศลที่บ้านและมีการเลี้ยงผู้ไปร่วมงานอย่างเต็มที่ที่มีการฆ่าวัวควายเป็นอาหาร เมื่อบำเพ็ญกุศลครบตามกำหนดแล้วก็นำศพไปเผาที่วัด ปัจจุบันมีการนำศพไปบำเพ็ญกุศลที่วัดแบบสังคัมเมืองบ้างแล้ว มีการเลี้ยงอาหารผู้ไปร่วมงานที่วัด เมื่อครบกำหนดก็เผาศพ การเผาศพเมื่อก่อนเผาบนเชิงตะกอน คือก่ออิฐฐานปูนขึ้นทั้งสองข้างแล้วเอาโลงศพวางลงไต่ด้านล่างมีการใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง ปัจจุบันการเผาศพใช้เมรุเผาศพ ที่เผาแบบใหม่ส่วนล่างจะทำเป็นช่องกว้างพอเลื่อนโลงศพเข้าได้และมีตะแกรงเหล็กเส้นใหญ่รองรับ ไต้ตะแกรงมีถ่านเป็นเชื้อเพลิงในการเผาที่ต่างออกไปเมื่อก่อนผู้ไปร่วมเผาศพจะใช้ไม้ฟืนไปคนละตักสองตักเพื่อใช้เผาและเผาจริง ๆ ขณะนั้น ปัจจุบันผู้ไปร่วมงานไม่ต้องนำไม้ฟืนไป รับผิดชอบไม้จันทน์จากเจ้าภาพแล้วมีการเผาลอกและการเผาจริงจะเริ่มขึ้นเมื่อเผาลอกผ่านพ้นไปแล้ว ผู้มีหน้าที่ในการเผาศพ คือ ลีปเห่อ ในส่วนของพิธีสงฆ์นั้นมีเหมือนกัน

ประเพณีในสังคัมของสองอำเภอนี้ยังคงปฏิบัติอยู่และมีจำนวนผู้ร่วมปฏิบัติทั้งมากขึ้นและลดลงดังกล่าวแล้ว ประเพณีที่ปฏิบัติลดลงไปมากที่สุดคือประเพณีเกี่ยวกับการเกิดทั้งนี้เพราะความเปลี่ยนแปลงทางด้านการแพทย์และอนามัย

2.7 จริยธรรม จริยธรรมเป็นการแสดงออกด้วยการกระทำในสิ่งที่ดี ก่อให้เกิดคุณค่าทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ท่านพุทธทาสกล่าวถึงจริยธรรมว่า "จริย, จริย แน่นหนา"

ที่ท่านพุทธเจ้าทรงนำมาสั่งสอน ล้วนแต่เป็นเรื่องที่พึงกระทำ ควรกระทำ ต้องกระทำ ก็เลยเรียกว่าจริย, จริยธรรม หรือจริยศึกษาได้ ; ในหมู่ชาววัดในปัจจุบันก็ถือเอาความหมายอย่างนั้น"¹ และพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นจรัสพรพัฒน์กล่าวถึงจริยธรรมว่า "...จริยธรรม แปลว่าสิ่งที่ควรประพฤติ"²

จริยธรรมเป็นการกระทำที่ดีงาม ผู้ที่มีการศึกษาให้ความเอาใจใส่ในเรื่องจริยธรรม หากที่ได้บุคคลถือปฏิบัติเป็นประจำสังคมนั้นก็จะมีแต่ความสงบสุขใจ สุขกาย

จริยธรรมในพื้นที่บริเวณท่าอากาศยานในสองอำเภอแบ่งการศึกษาออกเป็นดังนี้

2.7.1 วิชาหน้าที่มีวินัยและความรับผิดชอบ มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับหน้าที่ หน้าที่เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติหากไม่ปฏิบัติก็ถือว่าบกพร่อง หน้าที่มีต่าง ๆ กันออกไป เช่น หน้าที่การเป็นพ่อแม่ก็ต้องเลี้ยงดูลูก หน้าที่ของลูกก็ต้องให้ความอุปการะพ่อแม่ หน้าที่ของข้าราชการคืองาน ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ และหน้าที่ของภิกษุคือการปฏิบัติธรรม เป็นต้น มีวินัยคือเป็นผู้ที่บังคับตนเองให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามได้ ไม่ทำอะไรรบกวนคนอื่น รับผิดชอบคือ การไม่พลั้งเผลอในสิ่งที่ควรกระทำและสิ่งที่ได้กระทำลงไป

ความรู้หน้าที่มีวินัยและรับผิดชอบต่อประชาชนเปลี่ยนแปลงไป การรู้หน้าที่มีวินัยและรับผิดชอบต่อผู้อื่นไปนั้นเพราะต้องทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลี้ยงดูหากไม่มีเวลาให้แล้วจะประสพภาวะการขาดทุน ยิ่งผู้ประกอบการรายย่อยด้วย แล้วจะต้องอุทิศเวลาแทบทั้งหมดให้กับงานนี้ ดังนั้นหน้าที่จะเน้นหนักไปในด้านนี้ ส่วนด้านอื่นก็จะลดลงไป เช่น หน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ หน้าที่ของความเป็นลูก และอื่น ๆ เป็นต้น ความมีวินัยและความรับผิดชอบต่อลดลงไปกว่าเดิม ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงคือความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้คนไม่ค่อยเชื่อฟังผู้ใหญ่ ปฏิบัติผิดไปจากสิ่งดีงามของสังคม และละเลยต่อสิ่งที่ควรจะทำ เป็นต้น

2.7.2 ความเมตตา กรุณา เมื่อก่อนพื้นที่ท่าอากาศยานสองอำเภอนี้เป็นสังคมชนบทขณะนี้เป็นสังคมชนบทที่เจือด้วยสังคมเมือง สังคมทุกสังคมความเมตตา กรุณาจะเป็น

¹กระทรวงศึกษาธิการ. ธรรมสำหรับครู. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2529), 133.

²พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจรัสพรพัฒน์. ครูกับศีลธรรม (กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, 2521), หน้า 3.

เครื่องทำให้สังคมน่าอยู่และอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุข ผลจากการสัมภาษณ์พบว่าความเมตตา-
กรุณาต่อกันลดลงไป เหตุสำคัญของผลอันนี้คือความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

2.7.3 ความมีน้ำใจ เสียสละและให้ปันสิ่งของ จริยธรรมด้านนี้เปลี่ยนไป
เหตุมาจากภาวะเศรษฐกิจ ทุกคนต้องทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยเพื่อการดำรงชีวิต สิ่งของ
และเวลาจึงมีค่าจะต้องเพื่อตนเองและครอบครัวเป็นหลัก การจะเจือจุนผู้อื่นนั้นเป็นเรื่องต้อง
พิจารณาถี่มากกว่าเมื่อก่อน เมื่อก่อนมีการช่วยเหลือกันในการทำงาน การให้ปันสิ่งของและ
การเสียสละร่างกายและเวลาเพื่อผู้อื่นจะมีอยู่มาก พี่ชู้ที่ปลูกไว้และปลูกปลาที่มีอยู่จะแบ่งปันกัน
กิน ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอันสืบเนื่องมาจากสังคมเปลี่ยนนั้นส่งผลต่อจริยธรรมด้านนี้
มาก

2.7.4 ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นจริยธรรมแห่งมิตรภาพที่
สำคัญยิ่งตราบไต่ที่บุคคลมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันและต่อหน่วยงานตราบนั้นคุณความดีต่าง ๆ ก็
เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคมโดยรวม

จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ สุจริต ของบุคคลในเขตพื้นที่ทำนากุ้งของสองอำเภอ
เปลี่ยนแปลงไปในทางลดลง ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เกิดขึ้นกับวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่เกิดทั้ง
ในครอบครัวและภายนอกครอบครัว การเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมในด้านนี้ส่งผลให้บุคคลและ
หน่วยของสังคมได้รับผลกระทบ

2.7.5 สภาพของจริยธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งดำรงไว้ซึ่งความสงบสุขของ
สังคม และจรรโลงให้สังคมไปสู่ความก้าวหน้า สังคมใดสมาชิกมีจริยธรรมเป็นส่วนใหญ่สังคมนั้น
ก็จะดำรงอยู่ได้อย่างราบรื่นปราศจากปัญหาในทำนองเดียวกันสังคมใดสมาชิกมีจริยธรรม
น้อยสังคมนั้นจะประสบปัญหาต่าง ๆ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นล้วนเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมา
จากบุคคล

จากการสนทนากลุ่มทุกกลุ่มผลสรุปใหม่ เอียงไปทางจริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่
ลดลง และจากการสัมภาษณ์จำนวน 90 คน จากสองพื้นที่เกือบทั้งหมดกล่าวว่าจริยธรรมลดลง
การลดลงของจริยธรรมเกิดจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเพราะต่างมุ่งในเรื่องรายได้เป็นพื้น-
ฐาน และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านอื่น ๆ ประกอบกัน เช่น เมื่อมีสถานเริงรมย์มาก
ผู้ชายส่วนหนึ่งจะใช้บริการอย่างเต็มที่จนทำให้มีผลกระทบต่อจริยธรรมด้านต่าง ๆ ไม่ว่า หน้าที่
วินัย กรรณา และซื่อสัตย์ เป็นต้น หรือในกรณีการร่วมลงทุนมีอยู่ส่วนหนึ่งขาดความซื่อสัตย์ต่อกัน
จนกลายเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง เป็นต้น กล่าวได้ว่าเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปและความ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมของบริเวณ
พื้นที่ทำนาทุ่งของสองอำเภอ จริยธรรมที่ลดลงมากได้แก่ความซื่อสัตย์และการเสียสละ

บทที่ 4

สรุป และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เป็นหลัก ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลภาค-
สนาม นอกจากนี้ยังใช้เอกสารสิ่งพิมพ์ที่ออกในช่วงการทำการวิจัยอีกส่วนหนึ่งด้วย การวิจัย
เกี่ยวกับผลกระทบจากนาุ้งต่อสังคมและวัฒนธรรมในบริเวณอำเภอระโนด จังหวัดสงขลาและ
อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลวิจัยที่ได้มีดังนี้

ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านเศรษฐกิจมีความเปลี่ยนแปลงสูงมาก รายได้จากการ
ประกอบกิจการนาุ้งทำให้ผู้ประกอบการมีฐานะดีขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้มีกำลังในการซื้อและ
สร้างเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในบ้านมากขึ้น การเงินมีการหมุนเวียนเปลี่ยนมือ
จำนวนมากและเร็วไปอย่างรวดเร็วเพราะการเลี้ยงกุ้งใช้เวลาเพียง 4-6 เดือนก็จับขายได้
ด้านผู้ประกอบการรายย่อยมีอยู่บ้างที่ประสบภาวะขาดทุนทำให้ต้องเป็นหนี้สิน การขาดทุน สืบ
เนื่องมาจากการเลี้ยงไม่มีวิชาการรองรับ ซึ่งต่างจากผู้เข้าร่วมโครงการกับบริษัทซึ่งมีนัก-
วิชาการคอยดูแลให้คำปรึกษาอยู่เสมอ ด้านผู้ประกอบการรายย่อยที่มีวิชาการรองรับ ได้
ปรึกษาผู้รู้และเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่จะมีรายได้ในระดับสูง ด้านประชาชนที่
ประกอบการทำนาุ้งที่มีที่ดินก็มีรายได้จากการขายที่ดินทำให้มีเงินใช้จ่ายคล่องมือส่วนผู้ที่มีที่ดิน
น้อยเคยทำนาเป็นรายได้ใช้จ่ายในครอบครัวทุกอย่าง ต้องทำงานอื่นมากขึ้นเพราะพื้นที่บริเวณ
ทำนาุ้งทำนาข้าวไม่ได้ผล รายได้ของประชาชนในกลุ่มนี้จึงมีทั้งที่เพิ่มขึ้นและลดลง ทั้งขึ้นอยู่กับ
การทำงานใหม่ว่าจะมีค่าตอบแทนสูงหรือไม่ เศรษฐกิจในส่วนรวมจึงอยู่ในเกณฑ์ดี อย่างไรก็ตาม
ก็ตามประชาชนส่วนหนึ่งกล่าวว่าจำเป็นต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดจึงจะอยู่ได้ อาชีพของประชาชน
เปลี่ยนแปลงไป นอกจากการทำนาุ้งในลักษณะเข้าร่วมโครงการกับบริษัท หรือการทำเอง
แล้วยังมีอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ คำขาย รับจ้างเฝ้าบ่อกุ้ง ช่างก่อสร้าง คนงานบริษัท และการ
ทำงานในท้องอาหาร

ด้านปัญหาต่อการทำนาและปลูกพืชนั้นปรากฏว่าบริเวณพื้นที่ทำนาุ้งของสองอำเภอ
เปลี่ยนแปลงไปเพราะดินเค็มเนื่องจากน้ำเค็มเข้าไปและน้ำเสียทำให้ทำนาข้าวไม่ได้ผล และ
ปลูกพืชอื่น ๆ ก็ประสบปัญหา ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นปัญหาที่ทางราชการต้องรีบช่วยแก้ไข
เพื่อให้อาชีพทำนาุ้งและทำนาข้าวไปด้วยกัน ด้วยสองอาชีพนี้มีความสำคัญต่อบุคคลและเศรษฐกิจ
ของประเทศเช่นกัน

ด้านการศึกษา ผู้ปกครองมีความกระตือรือร้นในการศึกษาของลูกหลานมากขึ้นและส่งให้ศึกษาต่อเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วมากกว่าเมื่อก่อน ทั้งนี้เพราะมีรายได้เพิ่มขึ้น เด็กและผู้ใหญ่ที่หันมาเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองมากขึ้นเพราะมีสื่อให้ความรู้หลายอย่าง ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีวิชาการด้านต่าง ๆ เข้าไปอยู่ทำให้มีการรับรู้ด้วยการพูดคุยกันอีกทางหนึ่งด้วย สื่อที่เป็นที่นิยมกันมากที่สุดของประชาชน คือโทรทัศน์

ความสัมพันธ์ในสังคมซึ่งเริ่มต้นจากครอบครัวนั้นพบว่ามีความเปลี่ยนแปลงไป ในกรณีของผู้ประกอบการทำนาทุ่ง ความเปลี่ยนแปลงคือสามี ภรรยา และลูก มีเวลาในการอยู่ร่วมกันและร่วมกิจกรรมกันน้อยลงเพราะสามี หรือบิดา ต้องใช้เวลาไปกับการเฝ้าบ่อทุ่งเสียส่วนมากและบางทีลูกก็ต้องไปเฝ้าบ่อทุ่งด้วย ถ้าหากว่าไม่อยู่ในระหว่างการศึกษา บทบาทและหน้าที่ของบุคคลในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ปู่ย่าตายายจะต้องรับภาระในการเลี้ยงหลานมากขึ้นเพราะลูก ๆ ต้องไปดูแลนาทุ่งหรือไปทำงานอื่น ๆ เพื่อให้มีรายได้ ในกรณีที่ไม่มีหลานปู่ย่าก็ต้องเฝ้าบ้าน และต้องช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น บิดามารดาต้องทำงานมากขึ้น หน้าที่และบทบาทต่อลูกที่เคยมีมากจึงเปลี่ยนเป็นน้อยลงไป ลูกจึงต้องรับผิดชอบตนเองมากขึ้นกว่าเมื่อก่อนเพราะความเอาใจใส่ลดลงไป หน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ ทำหน้าที่ในการเสริมสร้างศีลธรรมในสังคมลดลง เพราะความถี่ในการไปวัดของประชาชนน้อยลง หน้าที่และบทบาทของข้าราชการทุกฝ่ายเปลี่ยนแปลงไปคือต้องทำงานมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างฝ่ายการเกษตรและฝ่ายปกครอง ทั้งนี้เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมชนบทมาเป็นสังคมกึ่งเมือง ปัญหาต่าง ๆ ย่อมเกิดตามมาเป็นระยะ ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับองค์กรในสังคมบางองค์กรเปลี่ยนไป ที่เปลี่ยนไปได้แก่ วัด และโรงเรียน เมื่อก่อนประชาชนจะเข้าวัดและไปโรงเรียนมากกว่าปัจจุบัน ปัจจุบันประชาชนจะเข้าวัดเมื่อถึงคราวเทศกาลเสียส่วนใหญ่ และจะไปโรงเรียนเมื่อจำเป็นเท่านั้น แต่ในแง่ของการสนับสนุนวัดและโรงเรียนในด้านการเงินนั้นสูงขึ้นกว่าเดิม ส่วนความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นไม่เปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในสังคมมีมากขึ้นเพราะต้องประสานงานกันมากกว่าเมื่อก่อน กลุ่มผลประโยชน์ทางสังคมเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินงานอาชีพเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง

สภาพการย้ายถิ่นที่อยู่เป็นการย้ายภายในถิ่นของตนเองบริเวณทำนาทุ่งนั่นเอง ที่ต้องย้ายถิ่นที่อยู่เพราะส่วนหนึ่งต้องไปประกอบอาชีพซึ่งสถานที่ประกอบการอยู่ห่างจากบ้าน การ

ย้ายที่อยู่ลักษณะนี้มากกว่าเมื่อก่อน กรณีของผู้ย้ายจากภายนอกมีอยู่บ้าง เป็นการย้ายเข้าไปอยู่ชั่วคราว เมื่อหมดภาระหน้าที่ก็ย้ายไปที่อื่น เช่น ลูกจ้าง ช่าง นักวิชาการ ผู้บริหารในการประกอบการขนาดใหญ่และผู้ประกอบอาชีพสถานบริการกลางคืน เป็นต้น การย้ายถิ่นที่อยู่มีผลกระทบต่อสังคม-วัฒนธรรม อยู่บ้าง คือการเกิดชโอมย และภาวะเศรษฐกิจสูงชัน

สภาพแวดล้อมของบริเวณทำนาทุ่งของสองอำเภอเปลี่ยนไป พื้นที่ชุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง ตันดาลโตนต มะพร้าว และต้นไม้เมื่อก่อนมีอยู่มากก็เหลืออยู่น้อย ดินเค็มและน้ำเสียทำให้ปลูกพืชและทำนาข้าวไม่ได้ผลเหมือนเมื่อก่อน ชายฝั่งทะเลน้ำจะมีสีขุ่นห่างออกไปหลายสิบลเมตร สภาพของน้ำดังกล่าวทำให้หอยกาบ หอยแมงภู่ และปูม้ามีมากกว่าเมื่อก่อน ปลาน้ำจืดในคูข้างถนนไม่ค่อยมีเหมือนเมื่อก่อนเพราะการเปลี่ยนแปลงของน้ำ การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ปลากระบอกเข้าไปอยู่มาก ลมแรงขึ้นและอากาศร้อนกว่าเมื่อก่อนเพราะต้นไม้ลดน้อยลงไป บางแห่งมีกลิ่นจากน้ำที่ขัง

วัฒนธรรมการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไป เป็นตามสมัยนิยมเป็นส่วนใหญ่ มีความทรูทรา และมีเครื่องประดับมากขึ้น กลุ่มที่มีการแต่งกายเปลี่ยนไปมากที่สุดคือกลุ่มวัยรุ่น และวัยกลางคน (ที่ประกอบการนาทุ่ง) วันชราไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนัก การแต่งกายในการเข้าร่วมพิธีและประเพณีส่วนใหญ่เป็นแบบสมัยใหม่ซึ่งมีอยู่บ้างที่แต่งกายไม่เหมาะกับโอกาสและสถานที่

การรับประทานอาหารส่วนใหญ่จำนวนมีเปลี่ยนไปมากขึ้น ปริมาณอาหารและประเภทเพิ่มขึ้น นิยมรับประทานอาหารหวานและเครื่องดื่มมากกว่าเมื่อก่อน มีการรับประทานอาหารนอกบ้านตามภัตตาคารและสถานบริการกลางคืน ทำให้มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์และเศรษฐกิจภายในครอบครัวอยู่บ้าง

เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้แบบใหม่เข้าไปมากทั้งเครื่องมือที่ใช้ประกอบการนาทุ่งและเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้แบบใหม่ได้แก่ รถชุด รถบรรทุก เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดน้ำ รถยนต์รุ่นขนาดต่าง ๆ ตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องซักผ้า และเครื่องมือช่างต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้แต่เดิมมีน้อย

การนันทนาการเปลี่ยนแปลงไป เมื่อก่อนดูการละเล่นพื้นบ้าน หนังตะลุง มโนห์รา เพลงบอก นอกจากนั้นก็มีการเข้าร่วมประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ และการนั่งคุยร่วมกัน ปัจจุบันเที่ยวท่องอาหารและสถานบริการกลางคืน ดูโทรทัศน์ และวิดีโอ การนันทนาการแบบก่อนดีกว่าตรงที่ประหยัด และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในวงกว้าง

ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไป สภาพของบ้านมีการปรับแต่งมากขึ้น บ้านมีลักษณะแบบบ้านในสังคมเมืองสร้างเป็นตึกใช้วัสดุพวกอิฐ ปูนและทราย หลังคามุงกระเบื้อง มีความแข็งแรงเมื่อก่อนสร้างเป็นบ้านไม้หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้อง และบ้านที่ใช้จากเป็นทั้งกันและมุงหลังคามี เครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้านมีมากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องใช้ไฟฟ้าชนิดต่าง ๆ จำนวนคนที่อยู่อาศัยภายในบ้านเปลี่ยนแปลงไปในทางลดลง เพราะต้องไปประกอบการนาุ้ง และไปทำงานอื่น

ประเพณีไม่มีการเปลี่ยนแปลงในหลักการและส่วนใหญ่ยังคงอยู่ เปลี่ยนแปลงไปบ้างในข้อปลีกย่อยทั้งมีการลดและเพิ่ม ประเพณีที่มีลักษณะดังกล่าวคือ ลากพระ เมื่อก่อนลากพระในน้ำเป็นลากพระบนบก การละเล่นในน้ำซึ่งเป็นกิจกรรมประเพณีลากพระได้เปลี่ยนไปเป็นกิจกรรมบนบก งานสารท(เดือนสิบ) เปลี่ยนไปเกี่ยวกับการยกหมรับไปทำบุญที่วัดจะมีน้อยลงทั้งคนและจะนวนหมรับ และสงกรานต์จะมีการรตน้ำดำหัวผู้ใหญ่ที่น้อยลงกว่าเมื่อก่อน การแต่งงานมีการรวบรัดขั้นตอนเป็นครั้งเดียวในวันแต่งงานและนิยมเลี้ยงอาหารตามห้องอาหารมากขึ้น การบวชก็ไม่ปฏิบัติกันอย่างเอิกเกริกอย่างเมื่อก่อน ประเพณีการตายยังคงดำเนินเช่นเดิมเปลี่ยนแปลงเฉพาะในขั้นตอนการเผาที่ไม่เอาคุ่นไฟไปเผาแต่เจ้าภาพแจกดอกไม้จันทน์แทน และใช้เมรุแทนเชิงตะกอน ประเพณีที่ปฏิบัติน้อยลงไป คือประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด

จริยธรรมมีความเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน หน้าที่ วินัย และความรับผิดชอบเปลี่ยนแปลงไปเพราะความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจ ความเมตตากรุณาต่อกันเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง ความมีน้ำใจ เสียสละให้ปันมีน้อยลงไปเพราะต่างมุ่งในรายได้เป็นสำคัญ เพราะสภาพเศรษฐกิจไม่เหมือนเมื่อก่อน ความซื่อสัตย์ สุจริต เปลี่ยนแปลงเป็นลดลงเพราะมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง จริยธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางลดลงมาก คือ การเสียสละ ความมีน้ำใจ และความซื่อสัตย์สุจริต

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำวิจัยนี้คือ การหาทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนาุ้งและนาข้าวให้สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้อย่างราบรื่น เพราะทั้งสองอาชีพนี้ต่างก็มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน น้ำเค็มและดินเค็มทางราชการจะต้องเข้าไปช่วยเหลือด้วยการทำคลองระบายน้ำเค็มออกทะเลและทำท่ำนกันเพื่อมิให้น้ำเค็มไหลไปสู่บริเวณที่ทำนาข้าวและบริเวณที่ปลูกพืช นอกจากนี้ก็ควรวางแผนและดำเนินการในเรื่องการกำจัดน้ำเสียเพื่อแก้ไขสภาพพื้นที่และมลภาวะ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยคือน่าจะศึกษาพื้นที่บริเวณทำนาุ้งว่านอกจากจะเลี้ยงกุ้งแล้วยังมีการประกอบอาชีพเกษตรอะไรที่เหมาะสมอีกบ้าง และน่าจะวิจัยเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มชนที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ในบริเวณพื้นที่ทำนาุ้งของสองอำเภอ

גורמים אחרים

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ อักษรกุล สุขเกษม. วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ : อรุณอมรินทร์การพิมพ์, 2524.

ประเสริฐ แยมกลิ่นเฟื่อง. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

พระวรศักดิ์ วรธมโม. ครูกับศีลธรรม. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, 2521.

ไพฑูริย์ เครือแก้ว. ลักษณะสังคมไทย. กรุงเทพฯ : การพิมพ์เกื้อกูล, 2525.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. ธรรมสำหรับครู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2529.

สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา เล่ม 10. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อรุณอมรินทร์, 2529.

สมาน ชาลีเครือ. ความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมเชิงสังคมกับความซื่อสัตย์ ปรินญาพันธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

(อัครสำเนา)

สุนัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

เสฐียรโกเศศ(นามแฝง). วัฒนธรรมและประเพณี. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2516.

อนมานราชธน, พระยา. วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ. พระนคร : คลังวิทยา, 2514.

_____. การศึกษาเรื่องประเพณี. พระนคร : คลังวิทยา, 2514.

วารสารและสิ่งพิมพ์

สี่พระยาการพิมพ์ เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 4 ธันวาคม 2534.

_____. เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 17 สิงหาคม 2534.

บริษัทมติชน มติชน ฉบับวันที่ 14 พฤษภาคม 2535.

แลได้ ฉบับกันยายน-ตุลาคม 2534. กรุงเทพฯ : อรุณอมรินทร์, 2534.

สัมภาษณ์

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ชาวอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ตำบลท่าบอน ปากแตระ ระวะ
คลองแดน และระโนด. สืบพงศ์ ธรรมชาติ ผู้สัมภาษณ์เมื่อ พฤษภาคม 2534-
ธันวาคม 2534.

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ชาวอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลหัวไทร ทรายขาว
หน้าสตน บางนบ แหลม เกาะเพชร และบ้านราม. สืบพงศ์ ธรรมชาติ ผู้สัมภาษณ์.
เมื่อ พฤษภาคม 2534 - ธันวาคม 2534.

הכנתה

ภาคผนวกภาพ

นาทุ่งระโนด

นาทุ่งหัวไทร

ดัมมะพร้าว

ต้นไม้

คูถนน

น้ำทะเล

เครื่องมือ

รถบริการน้ำ